

20
J. Neomittel.

Gesti asunitud

laialises Wene riigis.

Eesti asunikud

laialises Wene riigis.

Esimene katse sõnnid kõikide Eesti asunduste üle tuua.

D. Neomuffel,
föster-foolõpetaja.

Jurjewis (Cartus).

„Postimehe“ trükikoja kirjastus ja trüff.

1900.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 27 апрѣля 1900 г.

Geskõne asemel.

Gesti asunikfude ajalugu saab warsti poolfada aastat wanaks, ja ometi ei ole senini nende elust-olust midagi pääle üfikute sõnumite siit ja jäält laiemale ringkonnale tuttav. Selle põhjus seisab wäljarändamise ajalooz, sest wäljarändamise pääle on meie kodumaa ringkonnad enamasti ikka kui paha asja pääle waadanud. Mis aga eestlast wälja rändama sundis ja praegu sunnib, on majandusline kitsikus, mille sisse ka meie kodumaa ajalooliste ekfimiste läbi on sattunud. Gestlane armastab oma isamaad ning jätab ainult kõige suuremas puuduste pigistujes teda maha. „Inimene otsib, kus parem“ — siis muidugi on ka meie wäljarändajate seas mõni õnneotsija, aga ainult mõni. Kuis on nüüd wäljarändamise tagajärg asunikfude majanduslise oleku kohta mõjunud? Selle pääle peab kostma, et wäljarännanud asunikud pea kõik waranduslise olu poolest pare-

male järjele on jõudnud, kui neil kodumaal oli. Oleks eestlaste väljarändamine omal ajal õieti forraldatud olnud — misjugust tulu oleks see meie afunikkudele tuua mõinud! Aga ka praegu ei oleks hilja, selle pääle mõtelda, kuidas neid uuele kohale afendada, kellel jalgealune kodumaal põleb — aga ainult neid, jekt meeletu ümberhulkumise ja terge-meelje väljarändamise eesti tuleb ifka hoiatada.

Waatame aga afunikkude waimlise elu pääle, siis paistawad meile wäikesed saarekesed wastu, mida maailma elu lained ifka enam ja enam ära pudeudawad ja purustawad. Weel on alus findel, jekt suurem jagu afujaid on weel kodumaa õhus kaswanud — langeb aga see kalju igawiku merde, siis . . . Siin peawad nüüd emamaalajed afunikkudele appi astuma. Sellest fiin pikemalt rääkida, pole nende ridade kirjutaja nõu seekord mitte, ehk tal selleks küll rohke materjal käepärast on. Selle kirja eesmärk on ainult kõide afutuste üle sõnumid tuua — ühes kõidetud kimbus. Olgu ta esimejeks hädaajillaks emamaalaste ja afunikkude wahel. Siisgi tahan juba fiin kohal paari soowi awaldada. Esimene soow ja palwe on meie kodumaa kirikuõpetajate wastu. See on meie kõster-kooliõpetaja asjus. —

Kõster-kooliõpetajatel on afundustes suurem mõju ja tähtsus, kui nende kodumaa ameti-

wendabel. Kõrster-kooliõpetaja on ajunduses sagedasti ainuke inimene, kes rohkem õppinud ja ilmas näinud, kellel laiem filmaring on. Tema päält peab ajunikkude pääle waimuwalguš woolama. Suurt kasu oma kirikule ja rahwale teekšiwad meie kodumaa kirikuõpetajad, kui nemad ühifelt enese hooleks wõtakšiwad asunikkudele walguštatud ja laiema filmaringiga, aga ka kindla loomuga kooliõpetajaid muretšeda. Need kooliõpetajad peawad niihästi kiriklikus kui ka ilmlikus elus juhatušt anda mõištma, sellepärast ei saa asunikkudele ainult kirikliku elu juhatajast küllalt; neil peab kooliõpetaja olema, kelle juhtšõna on: „Tee tööd ja palu Jumalat.“ Kuidas seda asja kõige paremini korraldada, seda saawad õpetaja herrad kõige paremini iše ära tundma. Audru õpetaja H. Holst on selles asjas juba tänuwääri- list algušt teinud.

Teine joow on Gešti kirjanduse wastu. Meil on hulk ajalehti, kutsugu wähemalt üks nende hul- gast išeäranis asunikkude elušt šõnumid tuua, asu- nikkudele nõuu ja juhatušt anda tahab, kutsugu ta kõrster-kooliõpetajaid ning teiši šulemehi asundušttest enesele kaastöötajateks — ning lugejaid asunikkude šeas saab wistišti leiduma.

Lõppeks tähendan weel selles kirjäs leidumate šõnumite kohta, et šääł mõnigi wigaga ja puudus olema saab. Kõiki, kes temas tähtjaid wigajid ehk

puudusi leiavad, palun sellest selle kirjja kottuseadjale (чр. Кошки, Сам. руб.) teatada. Kui siis tarwis peaks olema, tuleb käesolevale kirjale täiendam lisa järele.

Lootuses, et see palve lahket tähelepanemist leiab, ütlen veel kord tänu kõikidele, kes mulle käesolewa töö juures suguvennalikus lahkusēs kaastöötasivad; kehtku see waimline ühendus edasi, ehk küll ruum meid lahutab.

Gesti asundused Peterburi kubermangus.

a. Peterburi maakonnas.

1. Geströretsk. Wabrik, 30 wersta St. Peterburist Wiiburi pool. Millal esimesed eestlased siia asunud, on teadmata. Arwatakse, et esimesed eestlased siia wangidena on saadetud. Siin on suur kroonu püsiwabrik, mille ümber küla on asunud, ning mis palju töörahwast kokku meelitab. Wiimase Türgi sõja ajal on siin umbes 400 eestlast wabrikus töös olnud, pärast sõda wähenes aga wabriku töö, sellega ühes ka eestlaste arw: praegu arwatakse siin ligi 100 eestlast asumat. Asujad on Saaremaalt, Torma, Laiuse ja Rõõ kihelkondadeist, Surjewist, Tallinnast, Ratwerest ja Wiljandimaalt pärit. Asujad on Ew.-Lutheruse usku, käiwad Soome kirikus, kus neil wiimastel aegadel Peterburi Jaani kiriku õpetaja jumalateenistust pidamas on käinud. Kooli pole, lähets aga küll tarwis, sest kooliealisi lapsi on umbes 20. Suurem osa asunikka on wallalised inimesed, wahetawad sellepärast sagedasti elukohta, mis aga asujate elukommete ja waranduslise seisu kohta halvasti mõjub. 7 perekonnal on omad majad, mille wäärust 20,000 rubla ligi arwatakse.

Gesolewad teated on wananenud ja umbfauddjed.

b. Schlüsselburi maakonnas.

2. Järwasaari. Peterburist 50—70 wersta. Tosno jaamast 3—23 wersta, Šhapki ja Markowa mõisa maadel. Asumise aeg 1885. Asujaid ligi 400, nendest umbes 20 greeka-õigeusulist. Asunikud on kõik enamasti rentnikud; suurem sissetulek on karjakasvatamisest, sest põllud on halvad, warandusline olek on kehwapoolne. Kiriku ja kooli üle puuduvad kindlad teated. Siin on üheksa küla: 1. Kurme, 2. Šhapki, 3. Markowa, 4. Kurenan, 5. Kurlowka, 6. Tšhernogriva, 7. Wolkowa mõisa, 8. Saarimäe ja 9. Itolina. Asunikud elawad soomlastega segi ja on osalt juba ära soomestatud; muulasteks muutumisest pole teateid.

3. Schlüsselburi linnas on umbes 30 perekonda eestlasi.

4. Miskina külas on umbes 42 perekonda: muud teated puuduvad.

5. Šhtšheglowa. Asunikud on kõik rentnikud, kes kõrget renti maksawad, 4—7 rbl. dessatini eest; maa on kirihunnik, jellepärast selle harimine väga raske ja kulurikas. Majad on rentnikkudel kõik mõisa poolt, millede eest aga aastas weel 12 rbl. renti maksuma peawad. Tšestlaste talud on kodumaa kombe järele igauks oma krundi pääl, aga mitte külas koos, ehk neid küll kaks küla loetakse: Tšhernoretšk ja Ramenka. Tšestlaste asundused on kaugel suure metsa sees ja käidawatest teedest eemal, umbes 20 wersta Peterburist. Karjakasvatamise tõttu elawad asunikud kaunis jõukalt; sest selle saadused maksawad Peterburis hääd raha. Kiriklikka toimetusi toimetatakse neil Peterburi Jaani kirikus. Omal koolil ligidal ei ole, jellepärast saadetakse

lapsed enamasti Wene kiriku-koolidesse. Mitmed perekonnad on Soome ja Eesti keele wahel ära kaotanud. Pääle rentnikkude on siin palju eestlastest töömehi, metsawahhtijid, kubjasid, aidamehi, walitsejaid jne.; töömeeste palgad umbes 15 rbl. kuus, prii korter ja küte.

d. Tšarskoje-Selo maakonnas.

6. Gatshina linnas on umbes 200 eestlast. Sumalateenistusi peetakse kirikus kuus 2 korda Eesti keeli, kuna aga neil kordadel, kus kirikus Eesti keeli teenistusi ei ole, seda koolmeister koolimajas peab. Kool kannab siin kihelkonnakooli nime. Kohaline õpetaja on õpetaja D. Palsa. Kirik kannab Nikolai nime, ja on Keisrinna Maria Feodorowna ehitatud. Kirik on wäheldane, aga kena ehitus. Sinna käib kolme sugu rahwast: sakslased, soomlased ja eestlased. Gatshina ümbruses on palju Eesti külasiid, kes kõik Gatshina kiriku järele on. Munitud on enamasti rentnikud, kas „Udeljua“ ehk keiserliku perekonna mõisa maa pääl; ka omnikusid on. „Udeljua“ maa pääl maksetakse 1 rbl. 25 kop. kuni 1 rbl. 50 kop. dessatiniist renti. Maad on juba kõik põlluks tehtud, heinamaad ja karjamaad renditakse mujalt. Põldude pääl kaswatatakse risistikheina, mis Peterburis ja Gatshinas hääd hinda maksawad. Loomi peetakse rohkesti, kelle saadused ka hääd rahahallik on. Koolijid on kats, Kääbises ja Wohkina, (Miikinas?). Kääbise kooliõpetajaks on J. Mitus; tema palk 100 rbl. aastas ja 13 dessat. maad. Wohkina kool seisab praegu, sest et nii odawat kooliõpetajat saada ei ole, kes ainult õhust elada wõiks. Tšarskoje-Selo maakonna asundused on järgmised, kõik Gatshina ligikonnas:

7. Aleksandrowskaja Slobodas on 7 majaanikku ning hulk teenijaid, umbes 50 hinge.

8. Kivijärve küla, asunikud Palamusest Kivijärve wallast, asujavad 1870; umbes 50 hinge. Nende käes on 195 desj. „Udeljna“ maad rendi pääl.

9. Vanatee küla, asunikud T. maalt, asunud 1873. 10 peret, 291 desj. maad, „Udeljna“ rentnikud; elavad jõukalt.

10. Kuremaa küla, asunud 1870, Palamusest, Kuremaalt, 66 hinge.

11. Rääbise küla, 12 w. Gatshinast, Torma kihelkonnast, Rääbise wallast, 1870 asunud; „Udeljna“ rentnikud 214 desj. maa pääl, 80 hinge.

12. Rotkova aru, asunikud Laiusest ja mujalt, 35 hinge.

13. Jnkala küla, asunud 1871 siit ja jäänud; 100 desj. maad, 60 hinge.

14. Leede küla, 5 peret, Leede wallast asunud.

15. Karstala küla, 1870 asunud, umbes 25 hinge.

16. Soske, 2 peret, 1871 Amblast asunud; 50 desj. rendimaad.

17. Kepsju, Tormast 1876 asunud, 3 peret 75 desj. maa pääl.

18. Üttila. Asujad Viivi- ja Gestimaalt pärit, 5 peret.

19. Woiskowitsa, asunud 1873, asujaid umbes 150; mõijamaa rentnikud.

20. Wohona mõijamaa pääl on ligi 60—65 talu ja 200 hinge.

21. Uus Skworitsa, Gatshinast 10 wersta, asunud 1870.

22. Arupakose, elavad laiali, 9 peret.
 23. Skworitsa, 15 wersta Gatshinast, 7 peret.
 24. Luusitsa, Drushnoselje mõisa pääl, 22 talu.

Pääle selle elab Gatshina ligikonnas eestlasi töolistena siin ja jääl laiali. Selolewate teadete fees saab wististi wigasid ja puudusid olema, mille eest mitte hoida ei saanud, sest et teadete materjal selle maakonna kohta, ning — ütlen kohe — terve Peterburi kubermangu kohta, puudulik on.

e. Peterhofi maakonnas.

25. *Imolkowo*. Esimesed asujad asusiwad 1869, enamasti Rakwere ligidalt. Nad on rentnikud; 21 peret, 112 hinge.

26. *Miskuwitsa*, mõisa maa pääl.

27. *Uus-Miskuwitsa*. Õstetud maa, asunud 1886, Rakwere maakonnast, umbes 80 hinge; siin olla ka kool.

28. *Serebetta* (Жеребьята, чер. ст. Гостилицы, Петергофскаго уѣзда) eestlased on wiimase 25 aasta jooksul siia soomlaste jekka tulnud. Serebetta Soome kihelkonna järele, mis 700 ruut-wersta suur, on umbes 1000 eestlast, mõned käiwad 20—30 wersta kauguselt Serebetta kirikusse. Siin on asunikka kõigist kodumaa maakondadest, ainult Saaremaalt mitte. Esimesed eestlased on Wene küladesse asunud, aga et neile Wene küla olud mitte pole meeldinud, siis on nad mõisnikkude käest maad rentinud, hooned pääle ehitanud ja elama asunud. Walmis põldu leidsiwad eestlased wähe eest, peaaegu kõik põld on oma tehtud. Praegu on siin eestlasi, kes juba 20 aastat siin on elanud, aga Wene keelt mitte ei oska, on aga ka neid, kes Eesti keele täitsa ära unustanud on.

Wiimasel leeri ajal oli 10 last, kes Wene keelt hästi, Eesti keelt aga puudulikult mõistivad. Kõik asunitud enamasti elavad passi pääl, mõni üksik on siinsesse Meduši walda üles kirjutatud. Suurem jagu asunikka on Ew.=Lutheruse usku ja käiwad Serebetta Soome kirikusse. Õpetaja Karl Smeds peab eestlastele aastas 28 jumalateenistust, muil pühadel peab koolmeister koolimajas palwetundi. Serebettas on ilus paraja suurusega kirik; õpetaja elab siinjasamas. Eestiased käiwad üsna hoolsasti kirikus; nende kirikuwanem Karl Berg elab Kamarowka külas. Umbes 15-nes osa asunikudest on Greeka-õigetuskku, kelledest mõned Wene keele puudusel Ew.=Lutheruse kirikus käiwad. Serebettas on 4. novembrist jaadik 1898 Eesti kool. Kooliõpetaja Jaan Tulff, endise Tartu Eesti seminari kaswandik, on Tartumaalt Rõngust pärit. Praegu on Eesti kool Soome kooliga ühe katuse all; ruumi puuduse pärast tuleb uue maja ehitus käsile wõtta, mis umbes 2000 rubla maksma tuleb. Lapsi on 50-ne ümber. Kooliõpetaja palga, 325 rbl., maksab jemtswo; niijama annab jemtswo ka kõik kooli tarwitused, kuna koolimaja walgustamine, kütmine jne. asunikude eneste asi on. Niisugust kooli nimetatakse jemtswo kooliks. Nagu juba ülmal pool tähendatud, on suurem hulk asunikka rentnikud. Nende krundid on 10—30 desj. suurend ning hooned ja elumaja sellesama plaani järele walmistatud, nagu kodumaal, ainult Kamarowka külas, kus 60 desj. maad, on elumajad rehest lahutatud. Wiljapuu aedasiid on wähe. Põllud on tehwa poole, nii et mõned leiwa jahu ostma peawad, siiski kasvawad kaerad ja kartulid ilusasti. Siinse rahwa päärahaallik on hein. Heina puud maksab Peterhofis, Dranienbaumis ja Kroonlinnas 30—50 kopikat. Siin praegu kohtasiid

enam ei müüda, sellepärast on ainult Kamarowka küla, umbes 20 aasta eest asunud, pärismaa. Maa rent on 3—5 rbl. desjatin, olgu see siis põld või karjamaa. Wanad asunitud elavad siinsete wene-lastega wõrreldes kaunis jõukalt, kuna uuemad ajunitud kehwasega wõitlewad. — Maapind on janiakasliiwane, kore, mis warsti ära kuwab. Põhjas on paas. Kaewud kaewatatakse 12—16 jülba sügawad, pääl 4 jülba rakkeid, siis tuleb paas. Igas külas on üks kaew. Gestlased ostawad wee mõnest ligemast külast ning weawad koju. Soosid siin ligikonnas ei ole.

29. Raporjes on umbes 400 eestlast.

30. Kolpino wabrikus on umbes 1000 eestlast, siin on ka kool.

31. Gubanitsjas on ligi 2000 eestlast.

g. Jamburi maakonnas.

32. Simititsja, Moloskowitzja Soome kihelkonnas, Knjashewski wallas (Княжевской вол.) 35 wersta Jamburist, 18 wersta Moloskowitzja raudtee jaamast, 40 wersta Soome lahest. Asunud on eestlased siia 1884. aastal. Asujaid on 74 talu. Asujad on Kolga wallast Kuusjalu kihelkonnast pärit; nad ostiwad selle mõisa kindralmajor v. Blocki käest 50,000 rbl. eest ära; maa suurus 3000 desj. Dstmise ja maajagamisega oli küllalt sekeldusi, nüüd on need lõpetatud. Asueltu on kaunis leige. Asunikudel on omal juur koolimaja, mille pikkus 12 jülba, laius 5 jülba. Kirikus käidatakse Moloskowitzja Soome kirikusse, aga ka koolimajas peetakse palwetundisid. Kooli peab rahwas ise ülewäl, on aga jelles asjas kaunis hooletu.

33. Jamburi linnas on umbes 100 perekonda eestlasi. Meil on proua von Doeppi poolt kool asutatud, mis abikasjast iga aasta 150 rbl.

jaab. Lapsi on koolis umbes 30. Üleüldse on eestlasi Jamburi Latsaruse koguduse järele ligi 2000 hinge. Jamburisse käib õpetaja Narvast 2 wõi 1 kord kuus, maakonda väga harwa.

h. Gdowi (Dudowa) maakonnas.

34. Sträkowo (kirjade aadress: ст. Типичино, Спб. губ.). Usujaid on umbes 60 perekonda; asunud Jurjewi- ja Wörumaalt umbes 30 aastat tagasi. Usujad on pea kõik Ew.-Lutheruse usku ning Dudowa õpetaja Hauboldi kiriklikul hooletel. Palvemaja on 1872. aastal ehitatud. Eestlasi on selle koguduse jurnuaiale umbes 1200 maetud. Kogudusewanem on Jaan Pung. Kooliõpetaja ja köster Daniel Lätti, endise Tartu Eesti seminari kaswandik, peab palvemaja käärkambris kooli. Kooliruumid on puudulised, õpilasi 30 ümber. Koolmeistri ja köstri palgaks on 20 desj. põllumaad. Rütte ja walgustuse toowad koolilapsed korda mööda. Kirikus on 1892. aastast saadik orel, mis 450 rbl. maksis. Õpetaja käib 5 korda asunduses jumalateenistust pidamas. Usunikud on osalt pärisomanikud, osalt rentnikud, põldu tehtakse metsade alt.

35. Dolgomelnitsja. Usunikujid on umbes 200, rentnikud raieistiku pääl. Kooli ei ole. Õpetaja käib sinna Narvast ning on see asundus Jamburi kihelkonna järele. Jamburist on Dolgomelnitsjasse talwel 15, suwel 50 wersta.

36. Domkino, 70 wersta Dudowast; selles ja järgmistes asundustes on igas ühes kool.

37. Sadorje, 80 wersta Dudowast; 38. Mjasnikowa Gora, 90 wersta Dudowast. 39. Silentski, 110 wersta Dudowast. 40. Beschkowo, 75 wersta Dudowast. 41. Wõtshkowo, 68 wersta Dudowast. 42. Sworets,

70 wersta Dudowast. 43. Trutnewo, 15 wersta Dudowast. 44. Dubnitsja, 48 wersta Dudowast. 45. Woskowo, 30 wersta Dudowast. 46. Lomowo, 34 wersta Dudowast. 47. Saretshje 109 wersta Dudowast ning 48. Dudowa linnas.

i. Luuga maakonnas.

49. Zuudimets (Дача Ривоша) adrejs: Луга, Кологородской вол., umbes 11,300 desj. fuur, algab Luuga linna juurest ning ulatab 20 wersta kauguseni. Esimesed ajujad Männit ja Waarik tulivad siia 1883. aastal. Praegu on siin 73 perekonda. Ajujad asuwad raiestikku rentnikkudeks; 6 aastat anti ajumise aega, mis ajal asunik tarwilikud hooned üles ehitama pidi; materjal selleks anti Zuudimetsast; niisama pidi ka põld ja heinamaa selle aja sees walmis tehtud olema. Järgmise 6 aasta eest wõeti 3 rbl. desj. eest renti. Müüd on see rent aga mõnele 4 $\frac{1}{2}$ rublani förgendatud. Ajujad on kõik enamasti Ew.-Lutheruse usku. Kende kirik on Luuga linnas (Покровская 15). Spetaja D. Palsa Gatschinast käib siin 5—6 korda aastas jumalateenistust pidamas. Kiriku ja koguduse eestseisja on Luuga apteeker Hugo Willefeldt. Kirik wõi-palwemaja on kaunis suur puu ehitus, ilma tornita; temas on orel. Köster Hans Kert, Põltsamaalt pärit, peab siin iga pühapäew jumalateenistust. Maa, kiriku alla, on linna poolt antud. Kooli ei ole, ehk küll kahetordne maja selle tarwis ehitatud sai. Selles ehitamise asjas näib sekeldusi olemat. Köster Kert saab 100 rubla raha, prii korteri ning kiriklikkude toimetuste eest, kui teda tarwitatakse, igakord 50 kopikat. Leerilapsi on 50 ümber. Asumikkude eluhooned on Cesti moodi järele ehitatud. Rendi-
mail leidub üsna häid heina- ja põllumaid, mis

harimise waewa auusasti ära tasuwad. Asunikud ei wõi oma elu üle just mitte nuriseda; kes tööd on teinud, need on kaunis jõukale järjele jõudnud.

50. Leskowitshha, adrejs: чр. Плюсса, ligi 100 asunikku.

51. Potshhan, Бутковской волости, чер. г. Луга.

52. Medweshie, Красногорской волости, чер. г. Луга.

53. Seretka, 226 hinge; kooli- ja palwemaja on, — kooliõpetaja üle pole teateid; õpetaja käib 2 korda aastas Pihkwast. Asundus on 60 wersta Pihkwast.

54. Sapolje, 15 perekonna ümber, rentnikud.

55. Korostowitja ja Skreblowa, kaks Glinka Maureni mõisat, on eestlaste käes pooletera pääl. Pooletera kaup on hää. Rentnikule wõi pooleteramehele antakse kõik wilja seeme, ka suwine leibgi, 2 lehma, 1 hobune, wanker, regi ja kõik põllutööriistad ja nõuud, nii et waesemgi wõib pääle hakata.

56. Sosjedina wallas Metlenburg-Strelitzi printsi Mihail Georgiewitshi mõisa metjamaade pääl asuwad eestlased on Pihkwa õpetaja hoolet. Neile on maaomaniku poolt koolimaja ehitatud, mille wäärtus 2000 rubla. Ka kooliõpetaja palga maksab nimetatud kõrge herra. Eestlased asuwad siin lätlastega ühes.

Gesti asundused Pihkwa kubermangus.

1. Pihkwa Gesti kogudus; 891 hinge. Siin on kool ja koolimaja, kuhu umbes 40 last käiwad. Iga 3 nädala tagast peab õpetaja Bresjnsky Salsja kirikus Gesti keeli jumalateenistust, muudel pühapäewadel koolimajas kooliõpetaja.

2. G o r a k ü l a, Põrhowi maakonnas, 536 eestlasega. Siin on koolimaja. Õpetaja käib Pihkwaft 2 korda aastas.

3. Põrhowi kreisi mööda laiali 523 eestlast.

4. D i t r o w i linnas ja ümbruses elab 219 eestlast.

5. D p o t s h a linnas ja ümbruses elab 325 eestlast.

6. N o w o r s h e w i linnas ja ümbruses elab 538 eestlast.

7. W a s t f e l i i n a koguduse järele on Pihkwa maakonnas ligi 3000 eestlast, kellel 4 koolimaja ja üks palvemaja on.

8. T o r o p e t s i asunikud. Asunikud elavad maakonda mööda laiali, kirik on Toropetsi linnas. Asunikka on Ew.-Lutheruse usku 5000 hinge, enamasti Tartu- ja Wõrumaalt pärit. Esimesed asujad on juba 30 aastat siin. Suurem jagu asunikka on rentnikud, on aga ka pärisomanikka. Waimulik hoolekandmine nende üle on Toropetsi ja Holmi ning Weliki Luki õpetaja J. Boas'i käes. Toropetsi linnas on ka Eesti kool, mida praegu 100 lapsel jaotaks juurendataks. Kooli peab kogudus ülewal. Leerilapsed on 2 korda aastas õpetusel, sügisel poisilapsed ning kewadel tütarlapsed. Asunikud elavad keskmiist moodi, mõni seas on õige jõukas.

9. L u t s h a n o = B r o s e n s k a j a wallas Holmi maakonnas on 222 eestlast, nendest 1 Greeka-õigeusuline perekond. Asunikud on umbes 1874. a. jia tulnud. 17 perekonda on pärisomanikud, teised 12 perekonda rentnikud. Õstetud maad on 914 desj. Kirikut ega kooli ei ole; kirikusse käiwad Toropetsi ehk Holmi, kuhu 65 wersta on. Waimuline elu on wilets. Ka warandusline olef on kehwapoolne.

10. **S o l m i** maakonda mööda laiali elab hulk eestlasi rentnikkudena ja töölistena, kelle elukord raske on.

11. **W e l i k i** **L u k i** maakonnas elab ka hulk eestlasi.

Gesti asundused Tweri kubermangus.

1. **B r a n d t i** asundus. Staropassjenski wallas, Wõshni-Wolotshofi maakonnas; kirjad käiwad чр. Покровское. Esimene asumine sündis 1885. a. ja seft ajast pääle kuni tänini on asunikka ifta juurde tulnud. Rahwa arm terwes asunduses on umbes 1000 ehk pääle. Asujad on väga mitmelt poolt pärit. Suurem hulk nendest on Tallinna-maalt, siis Pärnu, Wiljandi, Tartu ja Wõru maakondadest. Esimesed asujad ostiwad kohe maatükid päriseks, teised tegiwad jeda Moskwa põllupanga abil, nõnda et nüüd kõikidel asunikudel omad päriskohad ja kindlad paberid nende üle käes on. Asujad on seni Wene rahwaga walitsufe asjus ühendatud, loodetakse aga warsti oma külawalitsus saada. Suurem hulk asunikkusid on Ew.-Lutheruse usku, Greeka-õigeusulisi on ligi 200. Kiriklikkude toimetuste poolest on Ew.-Lutheruse usulised Tweri õpetaja Eduard Johannsoni hoolet, kes 2 korda aastas siin jumalateenistust pidamas käib. Palwe-majaks on ilus, suur, puune maja, mis alles 1899. a. ehitati ja sisse pühitseti. Ehitamise kulud kandis rahwas jõuudu mööda ning Abitassja on ka selleks abi andnud, osalt kinkinud, osalt wõlgu. Kooli loodetakse warsti täielikuks semstwo kooliks ümber muuta. Praegu peab kooli kogudus abitassja toetusel ülewal. Kooliõpetajaks on M. Kärik

Liivimaalt Tartu maakonnast, kes oma hariduse eragümnaasiumis saanud on. Koolilaste arv on 60 ümber. Eluhooned asunikudel on kõik puust ja kaunis korrapäraliselt ehitatud ning pilbastega kaetud, enam jagu aga rehetubadega veel koos. Ka teised hooned on korrapäralised. Wiljapuu aedadega on mitmed hakatust teinud ning lootuse järele saab see asi edenema, sest maapind on selleks kohane. Heinamaa termes asunduses on väga hää ja selle tõttu ka karjakasvatus hääl järjel, mis asunikude suurem rahahallikas on. Asunduses on 4 piimatalitust: 3 nendest on üksikute peremeeste omad, neljas on ühikuse oma. Warandusline olek on termes asunduses kestmine. Asunikud elavad igaüks oma krundi pääl laiali. Täniini on waimulik elu veel wiletjal järjel olnud, mis aga lootuse järele paranema hakkab. Ajalehti loetakse umbes 30 ekf. Kodune elu on muidu wagune. Riides käiwad asunikud kestmist moodi ja kannawad enamasti oma tehtud riidet. Maesterahwa käsitöö on alamal järjel, kui kodumaal. Põld on metsa alt tehtud. Sagedane wihmasadu on põllutööle takistuseks. Maakoht on mäe künka otsas. Maad asujate käes on umbes 5000 desjatini, mis puukauplejate E. G. Brandti ja C^o. käest on ostetud.

2. Двѣнниково, 20 wersta Brandti asundusest eemal, elab umbes 100 eestlast.

3. Дсташково maakonnas asub umbes 140 eestlast.

Gesti asundused Nowgorodi kubermangus.

1. Заане (Малиновка), адв. чер. Любань, Ник. ж. д. — Suubani raudtee jaamast 25 wersta. Asujad tuliwad siia 1886. aastal,

suuremalt jaolt Jamburi maakonnast, kuhu nad enne wälja rännanud olivad; kodumaalt on nad Bilistworest, Jaagupist, Märjamaalt ning Rigulast pärit. Nujud õstiwad metsakaupleja käest umbes 300 desj. maad, 5 rbl. desj. Njumine oli raske, aga nüüd on elujärg juba rahuloldaw. Mõned afunitud elawad passi pääl, kas kodumaalt ehk Tšarskoje-Selo ja Jamburi maakondadest, mõned on ligidal olewa Läti afunduse (Тигодское купляндское общество) alla üles wõetud. Nsujaid on 9 perekonda (45 hinge) ning nad on kõik Ew.= Lutheruse usku. Kirikut ega palvemaja ei ole. Nowgorodi õpetaja N. Mohrfeldt käib 2 korda aastas jumalateenistust pidamas, kes sagedamini tahawad, käiwad Peterburi Jaani kirikus ehk Järwasaari kirikus, mis siit 35 wersta eemal on. Kodujumalateenistust peetakse iga pühapäew ühes talumajas. Ehk küll kooli ei ole, siisgi on afunitud kaunis ärkwal; neil on wäikene laulukoor ning nad loewad hoolega raamatuid ja ajalehti. Praegu käib neile kolm ajalehte. Eluhooned on kaunis korrapäralised, enamasti aawa palkidest tehtud. Põldu tehtakse kandude alt. $\frac{2}{3}$ maad on jawi-põhjaga põllumaa, $\frac{1}{3}$ raba. Rohi kasvab igal pool lopsakalt, sellepärast edeneb karjakasvatamine. Rahwas elab waguwasti, warandusline olek keskmine.

2. Лошитоно, 20 wersta Nowgorodist. Siin on kool ja kooliõpetaja. Pääle selle olla Nowgorodi kubermangus weel 4 Eesti küla ning laiali elamas 2400 eestlast. Nowgorodi kubermangus kokku on umbes 3000 eestlast.

Gesti asundused Jaroslawi kubermangus.

1. Каменка Gesti asundus. (Дача Каменка, Пошехонскаго уѣзда, Колобовской вол.) 1889. aastal 3. apr. tuli esimene Gesti perekond siia; praegu on siin 17 perekonda 100 hingega. Asujad on Kanepi, Otepää ning Põlwa kihelkondadest pärit. Selle asunduse alustaja on endine Pitajärve, Walgejärve ja Wana-Piigandi wallafirjutaja Johann Zupping. Wäljarändamisele meelitajiwad teda üliodavad maahinnad Wene-maal. 1888. aasta „Küla teataja“ (Сельскій вѣстникъ) tõi kuulutuse, et mõisnik Tšernoswitow maad müüb, ka 5 desjatini juurustes tükkides, desjatini hind 10 rbl. Kirjawahetus tegi selgeks, et kõnes olem maa juur metsalaan olla, 55 wersta Nõbinskist, Põshohonjest 15 wersta, Wolga harust Šheksnast ainult 15 wersta. Suwel 1888. a. jõitis J. Zupping maad vaatama ja ostis kohe 10 desj. maad ära. Zuppingiga ühes rändas ka weel üks teine perekond nimetatud kohale, ning sest ajast saadik on asujaid ühte wiisi juurde tulnud. Suurem hulk asujaid on siinse Wene walla alla üles kirjutatud. Asujad on kõik Ew.-Lutheruse usku ning Jaroslawi õpetaja Leonhardt Koenigsfeldt'i kiriklikul hoolet. Õpetaja läib umbes 8 korda Nõbinskis Saksa kirikus jumalateenistust pidamas, kus ka Gesti jumalateenistused saawad peetud, kui selleks soowijaid on. Senini on aastaks ainult 2 korda Gesti keeli jumalateenistus olnud. 1898. a. awati asunduses lugemise kool (школа грамоты), mille koolmeistriks Joonas Birkel hakkas. Suwel aga lahkus ta sellest ametist ning tema asemel on nüüd kooliõpetaja J. Kriveler, Haapsalu maakonnast pärit, Pärnu linnakoolis hariduse saanud ning

jäälsamas ka kooliõpetaja eksami teinud. Kool sai
 nüüd ka külakooli nime (Сельское училище).
 Koolimaja ei ole, kooli peetakse uues talumajas. Kooli-
 maja ehitamine on aga juba käsil. Praegu on
 koolis 12 last. Kooli ülewaltpidamine on asunikkude
 eneste asi. Kooliõpetaja palga toeks on 10 desj.
 maad ostetud. Roguduse wanem on Johann Zup-
 ping. Elumajaks on igal perekonnal, kellel maa
 ostetud (13 perekonda), wäikene puust ehitatud maja,
 rehest lahus. Teised hooned on: rehi rehealusjega,
 laut, küün ja ait ning üle kahe pere saun. Maad
 on asunikkude käes 228 desjatini, mille eest juurem
 jagu ostuhinda maksetud ja kontrahid tehtud. Iga
 perekond elab oma ostetud maa pääl. Miamaa,
 heinamaa ja põld on kõik oma ümbruses ning on
 põlijest metsast haritud. Warandusline seisuford
 on kehru. Maapind on liiwakas sawine ja hästi
 leedega segatud, mis maale halli tuhakarwa näo
 annab. Rukki ja kaera kasv lähed korda, odrad
 kasvavad sandisti. Pää rahahallikaks on karja-
 kasvotamine. Wäikesed põrsjad ning ka muud
 elajad on hääs hinnas; ka wõi eest saab raha.
 Kes hoolega tööd teeb ja koiu hoiab, saab jüüa
 ja tuleb omaga läbi. Asunikkude sifemine elu oli
 hääs forras, wiimasel ajal kuulub jäält mõneft
 usuhaiuguseft.

2. Nikolajewna mõisa maade pääl
 Danilowi linna ligi on 6 perekonda eestlasi rentnikku-
 des. Maa on põllus, jõõdis ja ka heinamaa ja
 metsa all. Mets on noor wõsastik, mis põllu-
 maa pääle kasvunud. Maatükid on 20—70 des-
 jatini suured.

Gesti asunikud Moskowi kubermangus.

1. Gorbowo mõisa maadel Orsha maakonnas (чep. гop. Бабиновичи) on 1884. aastast saadik Gesti asundus. Asunikkujaid on ligi 500, nendest umbes 30 Greeka-õigeuslised, teised Ew.=Lutheruse usku. Asujad on Saardeist, Paistust, Karksiist, kõige rohkem aga Wändraist ja Laiksaare wallast. Asujad olivad asudes enam või vähem jõukad inimesed. Asusiwad A. von Wahli maa pääle esiti rentnikkudeks, kaunis hääde tingimistega, pärast pidiwad omanikkudeks saama, kuna nad 50 rbl. desjatini eest maksiwad; iga koht oli 30 desj. Et aga kontrahi tingimisi metsa harimise asjus täita ei juudetud, siis tegi mõisaomanik uue kontrahi juba palju raskemate tingimistega. Maa ostmise lootus kadus Ew.=Lutheruse usulistel koguniisti, kui walitjuse poolt selles asjas tahtistusi tuli. Balwe- ja koolimaja kohta puuduwad teated. Mõni aasta tagasi pidas küll A. Truwe 22 lapsesega ühes mõisa majas kooli, kuidas selle poolest sääl praegu lugu, on nende ridade kirjutajal teadmata. Sumala-teenistust käib Moskwa õpetaja Frey üks kord aastas pidamas. Asunikud elawad 60 talus. Waranduslise seisukorra ütlewad mõned kehwa olewat, teised nimetawad teda hääks. Jõukamatel peremeestel olla kuni 10 lehma, 2—3 hobust, 20 lammast. Põllu- maa on metsa alt tehtud. Asundus on 2 raudteeharu wahel, kumbagile umbes 30 wersta.

2. Boristenowo mõisas on umbes 10 perekonda eestlasi moonakateks. Nimetatud mõisa on esimehe ligikonnas. Esiti oli tööliste elu hää, hiljem on halvemaks läinud. 1887. a. asunud.

Gesti asundused Wjatka kubermangus.

Wjatka kubermangus Sarapuli maakonnas on umbes 20—30 wersta pääl kolm väikest Gesti asundust, Suriki, Jurino ja Righbajewo. Kirjade adreß Sarapuli linna kaudu. Asujad tuliwad siia 1894. aastal. Asujate arv 100—130. Asujad on Tallinna kubermangust pärit. Asujad on kohalise Mostawinski walla alla üles kirjutatud. Ewang.-Lutheruse usuliste arv on umbes 100 hinge, Greeka-õigeusulisi 25—30. Õpetaja A. Lenst Simbirskist käib neil aastas ükskord jumalateenistust pidamas. Kooli ega palvemaja ei ole, niisama ka kooliõpetajat mitte. Elumajad on kaunis kõlblised, aeda ei ole, põllud on hääd. Asunikud, kes siin maarentnikud on, on kehwad inimesed olnud. Suurem hulk jättis oma koha maha ja asus teise kohta. Kas praegu, mil neid ridasid kirjutatakse, jääb veel Gesti asunikusid on, on teadmata, sest et säält tänawu mingit teadet pole tulnud.

Gesti asundused Simbirski kubermangus.

1. S m o r o d i n o. Asundus seisab wiieft külalt koos, nimelt: Smorodino (asutuse keskpaik), Dgibnaja, Lapshanka, Lomm ja Shirokodobnoi, mis kõik Simbirski maakonnas on; kirjad käiwad (ШИЛОВКА) postijaama kaudu. Smorodinole ja Dgibnajale tuliwad esimesed asujad umbes 1872. a. Lapshankasse 1876. a., Shirokodobnoisise 1889. a. ning Lommi 1896. a. Rahwa arv kõigis nime-
tatud külades on umbes 385 hinge, pääle selle on siin ümberkaudu mõisates veel eestlasi teenimas. Asujad on suuremalt jaolt Rakwere maakonnast pärit.

Suurem wäljarändamine sündis 1871—1872. a., kus egiotsja palju neist teenimas olivad, kas wabrikutes, mõisates ehk mujal, kuni aasta kahe jooksul esimesed külad asusiwad, aga pärast poole teised kolm küla. Mõni hää aasta oli wäljarändamisest saadik mööda läinud, enne kui nad kindlalt nendesse küladesse kogusiwad, ühed wabrikuteist, teised Wolga äärjetelt laewajadamatelt, kolmandad mõisa maade päält ehk mujalt. Praegu enam edasi-tagasi rändamist ei ole. Smorodino, Dgibnaja, Lapshanka ja Lommi küladel on kokku üks külawanem ülemaltpoolt ametisse kinnitatud, kellel ametimärk ja pitsat on. Mõnes asjas seisawad nad aga siiski ligema Wene külaga koos, kus ka tshuwassijid elab, Shirokodolnoi küla eestlased on walitsuse asjus wenelastega ühes koos. Usujad on enamasti kõik Ew.-Lutheri usulised, ainult wäike hulk nendest — 25—30 hinge — on nõndanime-
tatud „laupäewa pidajad“, kes iga aastaga oma usu pimedust ära tundes jellele selga pööravad ja Ew.-Lutheri usulistega ennaft jälle ühendawad. Usunikudel käib iga aasta 2 korda Simbirski linna Saksa koguduse õpetaja August Leyst Smorodinos kiriklikka asju toimetamas, kus 1895. aastast saadik ilus palwemaja, kiriku-koolimaja ja köstri ruumid on. Maja maksab umbes 2000 rubla, tema ehitamiseks andsiwad abi: Udeljna walitus, abikasja, kooli nõuukogu ning jõudu mööda rahwas ise. Kooliõpetajaks ja köstriks on 1899. aastast saadik Johan Jögewest, kes Wiljandi linnakoolis oma hariduse saanud. Kool on palwemaja ruumides, kus iga aasta 20—30 last õpetust saawad. Kool on täielik semstwoool ning kooliõpetaja saab 1895. aastast saadik semstwo käest palga; usuõpetuse ning emakeele õpetuse eest maksawad asunikud pääle selle eraldi. 1896. aastast saadik on koolil aru-kurator

(почетный попечитель), kellest koolile palju hääd ja tuge on olnud. Asunikkudel on puust õige korralikult ehitatud elumajad, millel laudkatused ja korstnad pääl; ka kõrvalised hooned on kõlblikud. Hoonete ilustuseks ning ühtlasi ka peremehe kasuks on iga maja ümbruses rohkesti ilu- kui ka wiljapuid istutatud. Heinasaak on asunikkudel wähepoolne; heinamaad rendiwad nad Udeljna walitsuse käest 5—8 wersta kauguselt, mõnikord ka Wolga äärest wenelaste käest. Põld on mustamulla maa jawi põhjaga, kannab kaunisti wilja ja annab asunikkudele elutarwituseks küll, kui wähegi õnnistaw aasta on. Waranduslikest küljest võib asunikka praegu kestmiste jekka arwata, aga lootuse järele saab nende elu-olu hääle järjele tõusma. Asunikud asuwad Udeljna maa pääl rentnikkudena kaunis metsarikkas kohas. Kontrahiti aeg kestab 24 aastat. Põllumaad tuleb iga peremehe kohta 10—15 desj., aga karjamaa ning heinamaa jaawad iga aasta ijaaranis renditud. Suurem sissetulek on põllu ja karja jaadustest; mõni teenib ka mesilaste pidamisest hulga rublasid. Kiides käiwad asunikud korrapäraselt ja kodune elu on kaunis puhas. Kirikut ja kooli armastab rahwas ning ohwerdab aasta jookkul mõned hääd rublad nende ülewapidamiseks. Ka armastawad nad laulu ning tulewad hääle meelel lauluharjutustele. Üleüldine kombelik elu asunduses on enam ehk wähem kiiduwäärt. Toowastawate jookide tarwitamine on peaaegu tundmata asi. Tjekeskis on asunikud rahuarmaastajad ja leplikud. Kõster-kooliõpetaja on rahwa juhataja, aga mitte tema julane.

2. S a b a k i n o asunduses (Свѣтлое озеро), Simbirski linnast 70 wersta, elab umbes 150 asunikk; asumise aasta 1885; neil on ka kool ja kooliõpetaja.

3. *Dubowo* asunduse üle, 78 wersta Simbirskist, puuduvad teated.

4. *Tshistoje Pole* (Чистое Поле, чер. почт. ст. Старая Зиновьевка, Корсунскаго уѣзда). Siia asuwad eestlased Simbirski kubermangust, kus nad siin ja sääl pooleteramehed ehk rentnikud olivad, 1897. aasta kewadel. Disteel kodumaalt siia keegi ei ole tulnud. Ujuaid on 20 perekonda, 112 hinge, kellest 12 perekonda Räkwere maakonnast, 8 Lüganuje kihelkonnast. Ujunikkude külawalitsus on alles ilma ülempoolse kiinituseta. Ujujad on kõik Ew.-Lutheri usku; nende õpetaja elab Simbirskis. Põlwemaja ehituswõeti õpetaja toimetusel kewadel 1899. aastal käjile; ehituseks kinkis Udeljna walitsus omalt poolt materjali ning abikasja 300 rubla raha. Üleüldse peab siin õpetaja A. Leyst'i auuks ja kiituseks ütleva, et tema oma hoolet olewate asunduste eest rohkem hoolt kannab, kui seda mujalt kuuldu. Kooliõpetajaks on Eduard Abner, Räkwere Undlast pärit, Räkwere linnakoolis hariduse jaanud. Koolilapsi on umbes 15. Koolimaja ehitati ühes põlwemajaga, milleks jemmstwo omalt poolt 100 rubla kinkis. Koolmeistri palka maksab jemmstwo 120 rubla, abikasja 180 rubla; kõik kooli tarwitus on jemmstwo poolt, kütte ja walgustuse eest peawad asunikud ise hoolt kandma. Ujunikkude eluhooned on ilusad uued ehitused; muid ehitusi ei ole 1898. aasta wiljailalduse pärast veel korda seada suudetud. Ujunikkude warandusline olek on kehew. Maa on Udeljna walitsuse käest 24 aasta pääle renditud, seda on 260 desjatini à 3 rbl. renti; heinamaad on 40 desjatini sellesama rendi eest, aga karjamaa eest peawad Udeljna walitsusele loomade päält maksma.

5. *Witelowka*, Staro-Sinowjewka wal-las, 12 wersta Tshistoje Polest eemal, on 10

perekonda eestlasi. Witelewka asujad on Wiru- ja Harjumaalt pärit. Nad on 1881. aastast saadik siin, elasivad esiti väga kehvasti, sest maad on halwad; nüüd on nad aga juba vähe kosunud. Usu järele on nende hulgas 2 perekonda Ew.= Lutheruse usku, 1 perekond sabbathlasi, teised on priilased. Usu asjus on Witelewka palju ära elanud. Hakatuses elas nende hulgas üks sabbathi usu moodi märatseja, kelle läbi kõik endid ristida lasksivad; aastat 4—5 pärast seda tuli uus sama- sugune märatseja, kes esimese minema kihutas ja rahwa ümber ristis; aasta kolme eest asus siia üks priilane, kes oma korda rahwast ristis; pärast seda on mitmed Lutheruse usku tagasi pööranud. Kõik ristijad on kuuendale käsule liiga teinud, sellepärast nende õpetus just kaua ei ole kestnud. Kooli ega palvemaja neil omal ei ole, käivad Tshistoje Polessje.

Gesti asundused Ufa kubermangus.

1. Krimmi hutor (Крымскій хуторъ, чер. Довлеканово, Белебейскаго уѣзда, Алшеевской волости). Selle asunduse koolimaja ja palvemaja järele on ka teised 7 asundust, milledest tähtsamad: 1. Eestonski hutor, Taufuli järve ääres, 12 perekonnaga; 2. Samariski hutor, wiis wersta esimesest lääne pool; 3. Aritulski hutor, kolm wersta esimesest põhja pool, 900 desj. ostetud maad 19,000 rubla eest; selle omanikud on 2 peremeest, kes 1889. Novousseni maakonnast siia rännasivad. 4. Akcipas (Акчипасъ); 5. Malo-Akcipas — teistel asundustel pole nime. Kõige esimesed asujad tulivad siia 1887. aastal

Samara kubermangust Nowoujeni maakonnast; need on aga siit kõik juba ära Siberisse rännanud. Kõige viimased asujad tulivad 1897. Kõiki asujaid 8-sas asunduses kokku on 545 hinge; nad on kõik enne kuskil mujal asumas olnud, otseteel kodumaalt siia rännanud on väga vähe. Viis asundust on bashkirlaste maa pääl rentnikud, üks asundus (umbes 30 hinge) on mõisamaa pääl rentnik, kolm asundust on ostitud maade pääl. Krimmi hutor on 1893. aastal panga abil ostitud; jeda maad on 1297 desj., millest 400 desj. kase metsa all on. Tema omanikud on 12 perekonda, kellest 5 perekonda Krimmist, 4 Samara maakonnast ning 8 Nowoujeni maakonnast siia on asunud. Kolmas päristrunt on 185 desj. suur, ka panga abil ostitud. Suurem hulk asundust on Alshjewka wallas, vähem osa Rajankuli wallas. Asunikud on kõik enamasti passi pääl elamas, omal walitjust ei ole, waid see on tatarlaste ja bashkirlaste käes. Umbes 110 perekonda asujatest on Gw.: Lutheruse usku ning 15 perekonda on muu usulised. 1897. aastal oli ligi 200 lauakäijat hinge. Kõik asundused on „Krimmi hutorigi“ umbes 10 wersta kaugel; ainult ühe „hutori“ juurde on 30 wersta. „Krimmi hutorigi“ on palvemaja ja kool ühe katuse all. Maja on puust, plekk katusega, wäljast poolt wooderdatud, sees poolt krohwitud. Ka kooliõpetaja korter on jelles majas. Ta on mõisa endine maja, mille ehitamine omal ajal 4000 rbl. maksnud. Õpetaja käis esiti Drenburist, siis Samarast, wiimased wiis aastat Simbirskist; 1899. aastast jaadik on asundus Samara maakonna asunduste õpetaja Adalbert Lesta kiriklikul hoolet, kelle elukoht Bergthalis Konstantinowka wallas; kirjad tema kätte käiwad Koshki (Кожки) postijaama kaudu. Kiriku wöörmündriks on

endine Lohuküla koolmeister, Samara maakonnast, Pärtel Hallik. Kooliõpetajat praegu ei ole. Palkmaksis kogudus priitahklikkude annetega umbes 150 rbl. Osetud maa omanikkudel on kõikidel puumajad, laud, plekk ehk hõlest katustega. Majad on korralikud, puhtad ning mitme kambriga. Ka wiljaaidad on korralikud. Lautasid siin ei ole, waid ainult aiad wõi tuisuwarjud talwel. Loomi söödetakse talwel wäljas aias, nagu Lõuna-Bene-maal. Suwel käib ühe küla kari ühisel karjamaal, ühise karjase kaitse all. Põllud kannawad hääd heina, kui nad seisma jäetakse. Rentnikkude majad on halvemad; wähem on puust majasid, suurem hulk on sari plonnidest tehtud. Rahwas elab kaunis jõukalt. Päriskrundi meestest on 3 perekonda õige rikkad; ka rendimaade pääl on esimesed asujad kaunis jõukad, kuna hiljemad kehvasti elawad. Elanikkude suurem sissetulek on põllutööst; jõukad peremehed teewad iga aasta 20—40 neljatuhande ruutsüüalalt dessatini wilja maha. Maapind ei ole siin küll nii hääd, kui Samara maakonna Gesti asunikkude juures, siisgi weel rammus küllalt, ning ei tarwita, kui teda paar aastat puhata lastakse, sõnnikut. Et heina rohkesti kasvab, siis peetakse ka kariloomasid rohkemal arvul. Walitjus ja wõim on siin suuremalt jaolt tatarlaste ja bashkirlaste käes. On wist ainus koht maailmas, kus eestlase üle Muhamedi usuline kohut mõistab. Tatarlane on oma poolkuule palju truum, kui bashkirlane, on aga mõlemad terawad tähele panema, ning on palju asunikkude käest põllutöös õppinud. Et nad oma suurte maatükkide eest kroonule maksu ära tajuda ei suuda, siis sunnitakse neid muiist oma maad asujate kätte andma.

2. Hi u (Dago) Birski maakonnas, Askini wallas, herra Selentsowi maa pääl on 1895. a.

saadik 11 perekonda ehk 64 hinge eestlasi. Seitse perekonda on Hiiumaalt, kolm Järva maakonnast, üks Wiljandimaalt, Adawereft pärit. 1894. a. oli mõnes Cesti lehes kuulutus, et siin herra Shukowski maad odawa hinnaga müüb ehk rendib. Selle tõttu läksiwad esimesed wäljarändajad sinna teele. Baigale jõudes ei julgenud keegi osta ega rentida, sest et maa paksus kuuse metsas oli. Wiimati ometi wõtsiwad kolm Hiiumaa poisimeest ning üks Järvamaa mees südant ja ostsiwad ehk rentisiwad omale mõned maatükid ära. Ostuhind oli 18 rbl. desj., rent 1 rbl. 50 kop. desj. Asundus oleks ehk palju suurem, aga kõik pelgasiwad suurt metsa ning läksiwad oma teed. Praegu on siin siis nimetatud 11 perekonda, keda Wene Turaemka küla külge loetakse. 7 perekonda on Ew.-Lutheruse usku, 4 Greeka-õiget usku; wiimased on kohase Leoni kihelkonna preestri hoolet, kuna esimesi Simbirski õpetaja A. Leyst waatamas käib. Kooli- ega palwemaja asunikud ei ole. Ligem kool on Wene Leoni kihelkonna-kool. Asunduses on 11 elumaja, milledest 4 rehtedega ühes. Elumajad on palkidest tehtud, laudpõrandatega ning hõlest katustega, mitte just kõige paremad, aga egiotsja rahuloldawad. Tööhobused terve küla kohta on 17, sälgusid 7, lüpsilehmi 25, mullikaid 27, lambaid 63; need armud näitawad, et asunikud kõige halwemad asunikud ei ole. Põllumaad on asunikkude käes 100 desj., karja- ja heinamaad 122 desj. Mets on asunikudel ligidal, sellepärast on ehitamine kerge, aga et kolm aastat wili hästi kaswanud pole, siis peawad mitmed talwel raha teenima minema. See maa, mis neil praegu käes, on wana maa ning ei taha asunikudele iga aasta tarwilist jagu leiba anda. Asunikud loodawad aga, et asi paraneb, ja nad oma praegusest kitsikusest läbi saawad.

Gesti asundused Samara kubermangus.

a. Samara maakonnas.

1. Lohuküla kogudus (Средняя Быковка, kirjad käivad Кошки kaudu. Selle koguduse järele on 5 järgmist küla: 1. Kivijärvo (Верхняя Правая Чесноковка); 2. Kõrgeküla (Левая Шабаловка); 3. Lohuküla (Средняя Быковка); 4. Druküla (Коровина); 5. Tagaküla (Телкина). Need külad asusivad umbes 1864, kõige hiljem Tagaküla. Asujad on kõik enamasti Wõnnu ehk Kambja kihelkonnast pärit. Igal külal on oma külawalitsus, mis Petri-Pauli wallawalitfufe järelewaatamisel on. Asujad on Ew.-Lutheruse usku ning kirikliku meelega. Neil on Lohukülas suur palvemaja, millel ka torn pääl, kirikukell tornis, wäike fischharmonia ning muud hädalisemad kiriku-riistad. Selle hoone on kogudus abikasfa aitamisel üles chitanud; praegu on ta juba lagunemisel. Esimene asunikfude hingekarjane oli Kaasani diwisjoni õpetaja Jakob Punten, kes lagedal stepil esimese jumalateenistuse ära pidas. Tema järele oli praegune Iweri õpetaja asunikfude hingekarjajeks, siis õpetajad E. Gahlenbäk ning Fr. Meyer. Praegu on asunikud Samara kihelkonna asunduste abiõpetaja Adalbert Lesta kiriklikul hoolet, kelle adreß чер. Кошки, кол. Берга.ль. Esimeseks kõster-koolmeistriks oli siin Pärtel Hallit, Jõhwi kihelkonnast pärit. Tema õpetas umbes 20 aastat asunikfude lapsi ning pidas neile pühapäewafid jumalateenistusi. Tema järeltulejaks wäikesse wahetaja järele oli J. Feldmann, kes jeda ametit kolm aastat pidas. Siis seijis kool ligi kolm aastat, mis aja wältusel asunikud ta semstwo kooliks ümber muutfiwad. Semstwo koolis maksab semstwo

kooliõpetaja palga ning annab kõik koolitarvituse, maja ülespidamine on asunikude eneste asi. Esi-
meseks semstwo kooliõpetajaks siin oli juba üleval
nimetatud P. Hallik, kes mõned aastad semstwo
poolt palka saanud oli. 1896. a. hakkas Jüri Meo-
mutter siin ametisse. Tema on Wiljandist pärit
ning Tartu Gesti seminaris hariduse saanud. Kooli-
maja on wana ning igapidi ajast ja arust ära jää-
nud ning asunikud mõtlewad juba mõnda aega
tema uuendamise pääle, aga italduse aastad pole
ikka veel mahti andnud. Wana koolimaja otsa
ehitati 1897. aastal köster-kooliõpetajale uus korra-
line korter. Kõrwalised hooned koolimaja juures
puuduwad juuremalt jaolt, ning need, mis on, on
wiletjad. Koolilapsi on iga aasta umbes 50; asu-
nikkused umbes 500, nendest ligi 250 hinge laual-
käijad. Elumajad on kodumaa hoonetega wõr-
reldeks wäikesed, enamasti ühe ainsa toaga. Men-
dega ühendatud on laudad. Hooned on kõik pal-
kidest ehitatud ning hõlgedega ehk laudadega kaetud,
on ka mõni plekk-katusesega maja. Wäga mitmetel on
rehepetsemise, tuulamise ja niitmise masinad, sest
siinsete asunikude pääülespidaja on põlluharimine.
Asunikud elawad kroonu talupoegadena perekonna
maade pääl, mis nende asumisele kindla aluse annab.
Iga perekonna maa on 40 dess. Külwatakse kaera,
niisu ja rukkid. Metsa ligikonnas ei ole; põle-
tamise metsa peab umbes 40 wersta tagant we-
dama, kuna ehituse metsa järele veel kaugemale
minema peab. Sellepärast on kütetmaterjaliks ena-
masti hõled ehk sõnnikust tehtud turbad. Asunik-
kude warandusline olek on kehtmine; jõukaid on
wähe. Asunikkude suurem elamise-kunst on, kuidas
rohkem wilja alal hoida; on kellegil wilja, siis
jaab ta ka loomasid pidada, maad rentida jne.
Kes aga ennast wiljast ruttu lahiti teeb, see näeb

šagedasti puuduse päewi. Kõrku mõttes peab aga tunnistama, et see üks parematest Eesti asundustest on, nii waranduslikelt, kui ka waimlikelt. Põld kannab wäetamata wilja, kui aga paar kordagi õigel ajal wihma tuleb, ning kooliõpetajad ja muud agaramad mehed on algusest saadik rahwale waimu wara jaganud; kirilikud toimetused on kaunis kätte saadawal.

2. *Тшесноука* kogudus, esimesest 4 wersta lääne pool. Selle koguduse järele on neli küla: 1. *Лифляндка*, 1860. aastal asunud, 21 perekonna maad; asujad Sangastest pärit, praegu umbes 130 hinge. 2. *Валтика*, 1861 asunud, 19 perekonna maad; asujad on Tartu maakonna lõunapoolsetest kihelkondadest, praegu umbes 116 hinge. 3. *Эстонка*, 1862 asunud, 12 perekonna maad; asujad Tartu ümbrusest pärit, praegu umbes 95 hinge. 4. *Уусküла* (*Правая Средняя Чесновка*) 1890 asunud, hingemaadel (114 × 5 desj.); praegu on siin 210 hinge, asujad on kõigist Eestimaa nurrkadest kõrku kaldunud. — Asumise ja kõik muud tingimised on just needjamad, nagu Lohuküla koguduse kohtagi. Olgu siin weel mõni sõna kooli ja palwemaja kohta öeldud. Õpetaja Johanson'i toimetusel sai palwemaja ehitus ette wõetud, mis 9. juunil 1869 siise õnnistati. Ehitamiseks andis abikasja abi. 1871. a. tuli siia G. Soonsein kooliõpetajaks; tema juhtis asunikude waimlist elu umbes 20 aastat suure hoolega, siis pidi ta aga armsaks jaanud ametist lahkuma, põhjustel, millest siin kõnelema ei saa. 1873 ehitati koolimaja, milleks abikasja 160 rbl. abi andis. 1890. aastast saadik on kool seismas, ja ehk küll asunikud mitmel puhul tema käima minemiseks waewa on näinud, pole nende waew seni wilja kandnud; asunikud ise pole selle juures mitte otseteel süüdlased.

b. Nowoufeni maakonnas.

3. Lifländka, Krasnokuti wallas, asus 1859. aastal. Asujad on Wõrumaalt pärit. Asunduses on palvemaja wõi kirik ja kool. Kooliõpetajaks on R. Hanfer asunikkude seas. Täielisemad teated sellest asundusest leiduvad R. Pallo „Esimised Eesti wäljarändajad.“ Jurjewis 1897, hind 35 kop. Selle asunduse järele on ka „Kulafina hutor“, mis Lifländka peremeeste ostitud maa on. Kulafina on Lifländkast 160 wersta hommiku pool.

4. Baltika, Morshanski wallas, kirjade aadress Питерка kaudu, Päriss asumine oli 1877. aasta kewadel, ehk küll 1876. aasta jügisel juba mõned hooned üles olivad tehtud. Praegu on külas 158 meeste- ning 146 naesterahwast, kokku 304 hinge. Asujad on enamasti Gestimaalt, Jõhwi ja Jisaku kihelkondadest, pärit. Asujatele anti hakatuses kahe Wene küla „Kiewka“ ja „Kurški“ korwale hingemaad. Et aga neis külades maa halb oli ning ka muidu elu wenelaste seltsis ei meeldinud, jätsiwad nad wiie aasta pärast ilma mingi luba küsimiseta wana aseme maha ning asusiwad praeguse Baltika kohta. Esi taheti neid küll walitsuse poolt wana koha pääle tagasi saata, aga mitme waewa ja palwe pääle jäeti nad wiimaks paigale ning anti neile sääl hingemaa kätte. Sellega ühtlasi sai küla ka omawalitsuse ning muud õigused. Wõik asujad on Ew.-Lutheruse usku. Õpetaja Nicolaus Sprekelsen elab siit 15 wersta Saksja asunduses Schönorfis. (Aadress: чер. Покровское, Шендорфъ, Ерусманской вол.) Kiriku wõi koguduse wanemad on Jakob Kimast ja Madis Jürmann. Külas kirikut ei ole; jumalateenistus peetakse palvemajas, mis ka ühtlasi kooli

klassi tuba on, sest et endine koolimaja kitsaks jäi. Maja on wana sawist ehitus ja ei täida kaugeltgi praeguse aja nõudmist, sellepärast oodatakse igatsusega uue ajakohase palwe- ja koolimaja ehitamist, mis tarwis juba osalt raha koos on. Kooliõpetajaks on Hugo Neumann, Udernast pärit, Surjewis hariduse saanud, aga Nikolajewski linnas kooliõpetaja tunnistuse wõitnud. Koolilaste arv on wiimase nelja aasta jooksul 65—80 ümber olnud. Kool on semstwo kool. Kõik asunikkude hooned on, pääle mõne aida, plounidest tehtud ja ka sawi ehk mullaga kaetud, nagu see siin stepis üleüldine pruuk on. Maakoht on lage rohltaan ehk stepp, kus mitmekümne wersta pääl piitsawarre tarwisgi puud ei leidu. Ilu otsiks siin keegi ilma asjata. Heinamaad, nagu kodumaal, pole siin keegi näinud. Aga põld on hää. Kui wilja kaswamise ajal üksainusgi kord wihma tuleb, siis tasub ta waewa auusasti ära. Sagedate kuiwade aastate järeldusel on aga siin ka sagedad ikalduse aastad olnud. Sellegi pärast wõib küla praegu jõukaks nimetada. Iseäranis wiimaste aastate sees on küla warandus-
 lifelt ning ka waimlifelt kojunud ja cejtlased annawad ka siin omast wisadusest ja tüdimata tööarmastusest tunnistust, kui mitte kodumaalastele, siis juure õigusega naabruses olevatele sakslastele ja wene-
 lastele, kelle olet hulga wiletsam on.

5. Goretzka (Kr. Ballo: Koretshka),
 Risländka naabruses, Goretzka asus aastal 1880. Praegu on siin 176 hinge. Asjad on suuremalt jaolt Põlwa kihelkonnast Wõimera wallast pärit, kus nad jaunikud ehk mõija sulased olnud. Küla nimi olla selleaegse Samara kubermangu kroonu-
 maade walitseja Goretzki järele antud. Kodumaalt tulles olla asunikudel jääb walituse poolt palju takistust tehtud. Kaks perekonda rännanud selle

pika tee hobuste ja wanakritega ära ning saanud kuue nädala järele pärale; teised tulnud raudteel. Igale asujale mehe = hingele anti 8 desj. hinge = maad. Et aga see maa nummer eestlastest täis ei saanud, siis sai ülejäänud maa wäike = wenelaste kätte, keda külas praegu 4 peret elab. Usundust on sagedasti nälg, ning ükskord kolera waatamas käinud. Usunikud on Ew. = Lutheruse usku ning õpetaja Sprelfelni kiriklikul hoolet, kes aastas 2 korda Wisländkasse käib. 1898. aastal ehitatiwad nad palwemaja, mis ühtlasi ka koolimajaks tarwita = takse. Maja läks enam kui 1000 rubla maksma. Koguduse wanemaks on Johan Traks, kes 15 aastat jeda ameiit on pidanud. Usunikudel on oma kool; maksawad kooliõpetajale 100 rubla raha ning 100 puuda beloturgi nisu. Koolilapsi on umbes 30. Kooliõpetajaks on Kanapää kihelkonnakooli endine õpilane Jaan Saarwa, kes Jurjewis kooliõpetajate kurjusest oja on wõtnud. Elumajad on asunikudel rõndasama plonnidest tehtud kui Baltikas ning sawist ehk nullast katusega, mis ühtlasi ka laeks on; ainult palwemaja on palkidest. Elumajad on jeeft walgeks tehtud ning peetakse puhtad. Külas ega mujal ei ole muid puid näha, kui need, mis sulengu pääle on istutatud. Et jõge ega muud wett ligidal ei ole, siis sulub küla kewadise lume wee kokku, mida aastaks jatkuma peab. Põld on kolmes nurmes; kaks küntakse ning kolmas on karja all; wihmastel aastatel tehtakse wiimase päält ka heina. Muud heinamaad ei ole. Maa küntakse sügisel üles, kewadel wisatakse seeme pääle ning äestakse sisse, ning külwi töö on tehtud. Põllutöö on asunikude ainus amet. Goretška küla teeb iga aasta umbes 800 desj. (à 3200 rtf.) wilja. Raha = mehi külas ei ole, muidu on aga majapidamise olu kaunis hääs järjes. Puu puudusel on ena =

masti kõik riistad rauast. Kõik põllutöö tehakse masinate abil. Kõige jõukam peremees teeb 100, kõige kehvem 5 desj. (à 3200 rtf.) põllu päale aastas vilja. Praegu on asunikude käes 2000 desj. kroonumaad rendil, mis aga mitte iseäranis hää ei ole, sest teda on palju orgude ja soola- maade all.

Saratowi kubermangus.

Ново-Александровка on Cesti asundus, Marinowka raudteejaama ligidal. Siin asub umbes 100 eestlast. Neil on oma kool ja kooli- õpetaja; kooliõpetaja palk tuleb abikassast. Kooli- õpetajaks on praegu J. Feldmann. Kiriklitsusid tallitusi talitab Jagodnaja Poljana Saksa õpetaja Schilling. Asunikude warandusline järg on kehv.

Cesti asundused Kaukaasias.

a. Stavropoli kubermangus.

1. Cesti Chaginska (Селение Эсто-Хогинское, черезъ Ново-Егорлыкское почт. отд.) on 1877. aastal asutatud. Asunikud on siin praegu 104 perekonda ehk 562 hinge (291 meeste- ja 271 naesterahvast). Suurem osa asu- jaid on Wiljandi- ja Wirumaalt (Põltsamaalt ning Jõhwiist) ning 4 perekonda Pärnumaalt. Asujad on enne mitmes kohas õnne katjunud, kuni nad endid wiimaks Kassinka küla alla üles wõtsiwad. Et aga siin wett saada polnud, siis hakkasiwad nad omale uut kohta otsima, kuni praeguse elukoha pääle aset wõtsiwad. Wilets oli hakatuses elu:

elumajade puudusel pidivad esimese surve telkide all elama, tööriistad olivad pundulised, ning tööloomi kassinasti. Sagedasti oli ka veel wiljaitalduse aastaid, millepärast 1886. a. umbes 20 perekonda jäädawalt sellele külale selga pöörasiwad, et teises kohas oma õnne otsida. Jumala abiga on elanikud pea kõik wiletsusest wälja jõudnud, sest pea igas peres on nii hästi wilja- kui ka heinaniitmise masinad, hobusega heinariisumise reha ja wiljatuulamise masin, pääle 10 looma, 20—30 lammast, 4—6 ja rohkem hobusid. 1877—1880. aastani oli see asundus Wene küla Nowo-Negorlõtskoje küljes, kuna tal oma külawalitsus oli; 1880. a. sai ta Saksa-Ohaginškaga üheks wallaks ühendatud, aga 1886. aastast jaadik on asunikud oma wallawalitsus. Esiotsja asusiwad siia ainult Ew.-Lutheruse usulised, praegu on aga ka 7 hinge greeka-õigeusulisi. Esimest korda kiriklikkusid asju toimetamas käis siin Stawropoli õpetaja Carl Treufeldt 10. septembril 1877. a., sest jaadik on õpetaja iga aasta 2 korda asunduses käinud. Praegu on jällegi meil Carl Treufeldt õpetajaks, kes waheajal 10 aastat Wladikawskasi linnas on elanud. 1883. aastal ehitati palvemaja, 10 jülda pikk, 5 jülda lai ning 3 jülda kõrge, plounidest ning tuli umbes 3000 rubla maksma, milleks abikasja 300 rubla kinkis. Kiriku alusmüür on kividest, rohelisteks wärwitud plekk-katuslega ning seest ja wäljastpoolt walgeteks tehtud, nõnda on kirik hästi nägus hoone. Kirikus on 100 rublaline kroonlühter ning 325 rublaline jisharmonia, millede muretsemiseks abikasja 250 rubla on annetanud, pääle selle 2 kiriku kella, millede hind 200 rbl. Kiriku ja koguduse wane-mateks on praegu Gustav Tomberg ning Jakob Mölder. Rõster-kooliõpetaja palk on 300 rubla raha, prii korter, walgustus, küte ja 7 desjätini

maad. Küla ajutamiseft saadik on ka laste koolitamise eest hoolt kantud. Esimesteks õpetajateks olivad Hendrik Härm ja Juhan Peterson. 1888 kuni 1894 oli koolitajaks Walga seminari kaswandik Jaan Linde, kelle ajal ka koolimaja (1891) ehitati, mis 2300 rubla maksmaks läks. Ka see hoone on plonnidest, plekiga kaetud, wooderdatud, pottahjudega ning ruumikas. 1894—1896. aastani oli koolitajaks Kuuda seminari kaswandik Jaan Jaeger, kelle ajal muusikakoor asutatud sai; 1897. aastast saadik on siin kooliõpetajaks Heinrich Holberg, Pärnust pärit. Hariduse on ta Pärnu linnakoolis saanud ning selle kooli nõuukogu käest linna kihelkonnakooliõpetaja tunnistuse wõitnud. Koolilapji on praegu 68. Koolikulud kannab wald. Maa-koht on lage, hallikat ega jooksjat wett ei ole, kaeruwesi on 10 ehk rohkem jülda sügawas. Maa-pind on sügaw savi, pääl must muld. Ligemasse kivistumurd on 100, ligemasse metsa 200 wersta. Kliima on terve. Asunikude elumajad ja muud hooned, nii kui laut, tall ja suwine köök on plonnidest tehtud ja pillirooga kaetud, kuna aidad aga puust ehitatakse. Uuematel majadel on ka plekkkatused. Enamasti igas majas on kaks tuba ja köök. Puid on igal peremehel istutatud, nende seas ka wiljapuid, mis aga soolase maa pärast hästi edeneda ei taha. Juurewiljadest istutatakse aeda ainult kartul, kuna muud wäljadele tehakse. Et heinamaad igal aastal jagatakse, siis tuleb läbistikk 4—5 desj. hinge pääle, selle järele kuidas heina kasw on, sest paljas heinamaa jäetakse jagamata, kuna põllumaad hinge kohta 8 desj. arwatakse. Heinamaadel on aluspõhi soolane, kuna põlluks parem maa on. Külwatakse talwe- kui ka suwemisu, otre, hirset ning lina. Põld kaswatab ilma rammutamata; sõnnikust tehakse turwaid kütte-

materjaliks. Waranduslise oleku poolest võib küla jõukats nimetada, sest pea kõik saavad omaga läbi. Omaga läbisaamiseks tuleb jeda asjakorda nimetada, kui kellegil kahe ehk enam aasta tarvis wilja ja loomatoitu tagavaraks on, sest ka siin on sagedad italduse aastad. Pea pärast eestlaste siia asumist, asusiwad siia külasse Beszarabiast ka mõned perekonnad sakslasi. Nad oliwad küll selle mõttega siia peatama jäänud, et omale paremat asukohta muretseda, et aga kõik paremad kohad ära mõetud oliwad, siis jäiwad nad siit küla elanikkudeks. Palwe- ja koolimaja pärast on eestlaste ja sakslaste wahel hõõrumisi. Et wiimseid küll palju wähem on, tahawad nad siiski igas asjas õigusemehed olla. Wallawanema Jüri Koffa ajal sai kooli- kui ka palwemaja laudadest aiaga ümberpiiratud, mille alla poole desjätini suurune maatükk jäi. Selles aias on praegu 120 ilu- ja wiljapuud. 1898. a. hakatusel töi J. Koff Sindi wabrikust willakraasimise masinad, misläbi naesterahwa käsitöö palju hoogu sai.

2. **Милмае** (Подгорное) asundus on 1869. aastal asunud. Asunikud on warandusliselt hääl järjel. Nemad asuwad ka kroonu maa pääl; asunikka on 150 peret ehk umbes 800 hinge. Asunduses on üheklassiline ministeriumi kool ja ka palwemaja. Wiimati oli sääl kooliõpetajaks Jaan Jaeger; kes jääb 1899. aastal koolis töötama hakkas, sellest pole teateid. Kirjad käiwad sinna Бурмуки jaama kaudu.

3. **Марукас** (?) sellenimelise jõe ääres, ka kroonu hingemaa pääl, on 40 Eesti perekonda ehk umbes 200 hinge; nad on siia umbes 1870. a. asunud. Kooli- ega palwemaja kohta pole teateid.

b. Kubani maalonnas.

4. У р и п и (Бурнова, чер. Псебаска, Кубанской области) Cesti asunduses on praegu 9 perekonda, 18 meesterahwast ning 15 naesterahwast. Msumise aasta on umbes 1870. Hakatuses oli siin küll 22 perekonda, need on aga aja jookul kõik siit enamasti ära kolinud. Msumajatele anti iga perekonna jaoks 30 desj. maad; päale selle oli mägestik nende tarwitada nii kaugele, kui joomisimad. Maa on wilets kivi hunnik, kust seniajani enesele weel leiba saadud pole. Msumikud elatawad endid kehwal wiisil metsa müümisest, puuwilja kauplemisest ja karjakaswatamisest. Siin kaswab metspirnisid ja ploomisid metsas, ning kodu on õunapuud istutatud, mõnel perel on ligi 100 puud. Õunad müüakse ligemasse Wene külasse, kuhu 12 wersta on, odawa hinna eest ära. Kariloomasid on mõnel perel ligi 15 tükki, siu ka nõnda palju, sest tamme metsades on neid kerge pidada, hobuseid on aga ainult 1 ehk 2 iga pere kohta. Heinu saab iga peremees aastas 40—50 saadu. Elumajad on palkidest raiutud ning seest ja wäljast walgeks lubjatud; loomade jaoks on aga kergesti tehtud küünid ehk „sarad“. Msumikkude warandusline, iseäranis aga waimline olek on kehwapoolne. Msumduses on wähe neid, kes Cesti keeli kirjutada mõistawad, weel wähem neid, kes Wene keelt ehk kirja tunneksimad. Et ligem Wene küla kangel on, siis ei saa ka lapsed Wene keelt õppida. Msumduses ei ole mitte ühte inimest, kes meie kirikulaulude wiisid mõistaks. Õpetamine on laste wanemate käes, sest kooli ega palwemaja pole. Õpetaja käib Noworossiiskist ükskord aastas. Msumikkude elu on wagane, pole nende seas joomist ega kohtukäimist.

5. *Punane laage* on *Upurnust* 80 wersta eemal üle mägede 2-e päewa tee; siin on kroonu hingemaade pääl 45 peret ehk umbes 200 hinge.

6. *Kanoba*, umbes 1870 asunud, sakslas- tega segamini; asunikka on siin 20 peret ehk umbes 100 hinge.

7. *Livonia*, kirjad чер. ст. Армавиръ, Кубанск. области; siin elab õstetud maa pääl 60 perekonda eestlasi. Asumise aeg 1870. aastal. Rahwas elab siin jõukalt; neil on oma kirik ning kool; kooliõpetajaks on J. Susi. Gelolewad asundused on kõik Noworossiski õpetaja kiriklikul hoolet.

d. *Rutaiši kubermangus.*

8. *Estonia*, 20 wersta *Suhum-Kalee* linna- nast hommiku pool, juure *Drandi küla* ja *kloostri läheduses*, *Kodori jõe* ääres. Asumise algus 1882. Asujaid on praegu 65 perekonda umbes 300 hingega. R. *Rezoldi* kirjade pääle „*Sakalas*“, milledes ta eestlastele *Suhumi* kohta asumiseks joowitas, jaat- siwad *Samara* eestlased 1881. aastal kaks saadikut (*Jaan Kilk* ja *Peter Piir*) seda maad vaatamo. Reile meeldis koht väga ning nad walisiwad haka- tuses praeguse *Linda* asunduse koha asumiseks. Pärast aga jätswad nad mäed maha ja asusiwad *Kodori* orgu. Albits ja wahemeheks oli neil asumise juures R. *Rezold*. 5. mail 1882 tuliwad *Samara*st 27 perekonda teele ning jõudsiwad 28. mail *Suhumi* linna; siit jõudsiwad asujad 1. juulil *Estoniasse*, kust aga suurem oja laiali läks, ainult 11 perekonda jäiwad ja on praegu siin. Kroonu poolt mõõdeti 110 pere- konna jaoks 1100 dessjatini *Estonia* asumaaks. Alustuses oli asujate elu rääkimata wilets. Maa- koht oli põline mets ning puude all esimesed elu- forterid, kuni waewalisi onnikesi ehitada suudeti.

Edela pool meri, mujal ümberringi hiigla mäed, on Suhumi maakond kui paradüis, kus talwet haru kordadel nähtakse, ja taimeriik ülilopsakalt kasvab ja ka — mädaneb, mis esialgul, kui maa alles metja all oli, kanget külmatõbe sünnitas. Nändamise tuhin oli aga suur ning eelnimetatud asjaforda ei pandud tähelegi; rahvast walguis kokku igast kodumaa nurgast, aga ka Krimmist, Peterburi kubermangust, Stavropoli maakonnast ja mujalt. Suurem hulk läks jälle ära, kes pikemalt peatama jäiwad, waewlesiwad tõbe käes ja suriwad hulganu. Terwed perekonnad saiwad surma saagiks. Mõnikord polnud ühtgi terwet, kes surnuid matta oleks wõinud. Waewalt 4% kõigist rändajatest, kes kõigest hädast pääsesiwad, jäiwad päriselt siia, ja peagi hakkas eluford paranema. Laastati ja põletati metsa ja tehti wähehaawal põldu. Pääwili on siin mais, mis uue ja hää maa pääl 200—300 puuda desjatini päält annab. Siit maad ei loeta aga mitte põllumaaks, waid kalliks aiamaaks. Kodori kaldalt jaotati parem maa kohe ära; iga mees sai umbes 2 desj., ehitas majakehe oma frundi pääle ja hakkas elama. Mõnda sündis 3 wersta pikk küla, millest 10 sülla laiune tänaw läbi käib. Munitkudel on oma külawalitus ja 3 kohtumest. Nende ligem ülemus on Gummistinski jaoskonna ülem. Külawanem saab 40 rubla palka, kirjutaja kokkuleppimist mööda. Gesslaste naabruses elawad wenelased, bulgarlased, molanlased, mingreelid, imeretiinid, gruüinid, greeklased ja abhasid. Munitkudest on 10 perekonda Greeka-wigeusulised, teised 50 perekonda 219 hingega Gw.-Lutheruse usulised. Gw.-Lutheruse usulised on Batumi õpetaja Arthur Bernhoffi kiriklikul hoolel, kes aastas 2 korda asunduses käib. Praegune koguduse wanem on Josef Piint. Koolimaja sai 1887. aastal walmis, tuli umbes 1000 rubla

maksma. Temas on köök, sahvver, 2 tuba kooliõpetaja tarvis, ning klaasituba, mis ka ühtlasi palvesaaliks on. Koolimaja ehitamiseks andis abikasja 200 rbl., teist 200 rbl. laenati Wene kloostrist. Paari aasta eest muretseti näitemüügi, kontsertide jne. teel 6 registriga orel ning muud tarvilikud firikuriistad. Orelit tegi hr Kalmus Livonia külas. Koolimaja jääb juba wanaks, sest et siinses kliimas puu ruttu mädaneb, ja seisab selle uulitsa ääres, kuhu Kodori jõgi pääle tükkib ning kust suurem jagu ajunikka juba ära kolinud ja umbes 2 wersta kaugemale mäerinnakule asunud on. Sigemas tulewikus peab wiist ka kool sinna järele rändama. Koolmeister täidab ka köstri kohusid. Esimeseks kösterkoolmeistriks oli siin J. Bihlakas 1887—1890; tema on siin praegu asunituks. Tema järeltulijaks oli Jakob Michelson, kes 1896. a. Suhumi linna ligi kroonu katsejaama ülewaatajaks sai. Tema järele tuli August Härms, kes 1899. aastal Odesasse raamatupidajaks läks. Praeguse kooliõpetaja üle pole teateid. Kooliõpetaja palgaks annawad ajunikud 200 rubla, umbes 1½ desj. põldu ning wiinaaia, kust umbes 50 pangi wiina saab, ning abikasja 150 rubla. Asunikude elumojad on nüüd juba pea kõikidel uuema aja nõudmise järele ehitatud: 2—3 tuba, walgeks krohwitud seinadega ning pilbastest katustega; on ka kivist majasid roheliste plekk-katustega. Ka muud hooned on korralised. Loomad käiwad aasta läbi metjas, siis ei ole ka siin karjalautasid, waid ainult warjualused. Hobustel on aga waraste pärast kindlad tallid. Wiljapuude harimine on wähene, sest et siin harimata mitmesugust puuwilja kasvab, nagu wiigid, wiinamarjad, pirsihid, mitmesugused pähkliid jm. Ka õunapuid on siin küllalt, aga paremaid sortisid kliima ei kasvata. Wiinapuu aed on siin pea igal

afuniku perekonnal. Suurem jagu wiinamarju kasvab leppade ja mooruspuude otsas, mida mööda wiina wäädid ülesse lähewad. Mõne lepa otsast saab kuni 15 pangi wiina. Nõnda ei ole siis wiinamarjade kasvatamise juures siin muud tööd, kui marjade korjamine ja wiinakstegemine, kuna päris wiinaaedades palju tööd on. Wiina saab on mitmesugune. Mõni mees saab kuni 350 pange wiina; pangi hind 1—2 rbl. Reeduwiljadest, mida peetakse, on kartulid, kapsad, kurgid, türgioad, arbusid jne. Heinamaad afunikkudel ei ole. Ainult põlluheina ja põhku korjatakse wähe tööhobuste jaoks. Põllumaad on igal ühel umbes 1½ desj. Wiimasil ajal on Kodori jõgi seda wähemaks tege ma hakanud. Suurem jagu maad on harimiseks kõlbmata ning jellepärast karja all. Kui kõik maa, mis harida kõlbab, põllu aila wõetakse, siis saab ehk igale perele 4 desjatini. Gestlased aga rendiwad teiste käest maad, iseäranis wenelaste ja moldaulaste käest, nõnda et mõni iga aasta 7—8 desjatini maasi külwab. Rehkmine loomade arv on 2—3 hobust, 5—10 sarwlooma, 50—100 kana ja sigu ka hää kari. Warandusline olek on nende afujate juures hää. Wainuuelu on ka wärske. Afundusesse käib ligi 50 ekf. ajalehti, jääb on keelpilli koor, antakse kontsertijid ja etendatakse näitemängusid. Aga kus walgust, jääb warju. Igal mehel on wiinaaed, jellepärast palju ka jelle tarwitajaid. Wiina tarwitamise järeldusel wõtab warsti ka waimline sumpunud olek wõimust. Peab aga lootma, et walgus wõitjaks ka siingi jääb, sest afunikkude seas liigub mõte karstufeseltjais wiinajoomise vastu wõitlema hakata.

9. L i n d a, 7—8 wersta Suhumiist, 1884 afunud, umbes 200 afuniku; neil on oma kooli- ja palwemaja.

10. G u m m i ja A g a a p a külad on oma koolimaja läbi ühendatud; nende ja Linda vahel on Bisletka jõgi. Gummi külas on umbes 45 maja.

11. N e u d o r f i asunduses elavad eestlased fakslastega ühes koos.

e. Griwani tubermangus.

12. N o w o = G e s t o n k a, Gesti asundus, Karji linnast 4 wersta eemal. Asujad tulivad siia 1886. aastal Altmäe asundusest, kuhu nad enamasti Tallinnamaalt olivad rännanud. Asujad olid kõik weriwaesed, sellepärast ka asumine wilets. Asujaid on umbes 70 peret ehk 300 hinge, 10 peret on Greeka-õiget usku. Õpetaja käib Tšilifist jumalateenistust pidamas. Praegu ei ole veel kooliega palwenaja. Koolimaja ehitatakse juba mitu aastat, ei saa aga mitte walmis. Ehk küll asunikud oma maa saadustest kergesti lahti saavad, sest linn on ligidal, siiski on nende warandusline olu veel koguni kehwapoolne. Asumise ajal anti neile iga hinge pääle, olgu mees ehk naine, 5 desjatiini, aga maa on nõnda waene, et asunikud kõige selle 12 aasta sees wähe oma leiba süüa on saanud. Enamasti on asunikud Karji linna soldatite leiba sõnnud. Selle waranduslise wiletsuse järele kaob siis ka ära usk ja usu wahe, kõlbluse ja kõlbmata oleku wahe. Soomine õitseb ja hukkab, ning sõnumijaatjad toowad säält sõnumid, mida sulg edasi kanda tõrgub. Kõkkutulnud sõnumite järele on see asundus waranduslise kui ka waimlise oleku poolest Gesti asunduste seas kõige õnnetumal järjel. Aga nimelt waimlist jõudu on siia tarwis üing kõster-kooliõpetajat ootab siin Simsoni töö.

Gesti asundused Krimmis.

a. Perekoopi maalonnas.

1. Dshurtshi (Джурчи), kirjad käivad Дюръмень jaama kaudu. Eestlased asusiwad siia 1863. aasta kewadel. Praegu on asunikfusid 240 hinge: 128 meeste- ja 112 naesterahwast. Asunikud on Gestimaalt Umbla ja Madise kihelkondadest. Enne Krimmi tulekut käinud paar meest seda kiidetud maad vaatamas ja wõtnud Simferopoli linna ligidalt Kara-Kijati külalt ühe mõisniku maad kodumaalt wäljarändajate tarwis kümnese pääle walmis. Kui need maakatfujad Gestimaale tagasi jõudnud, hakatud kewadel 1862. aastal Krimmi tulema. Üheksa nädaline reis hobuste ja wantritega olnud wäga waewaline ja raske, iseäranis Wene keele puuduse pärast. Gesti asunud wäljarändajad Kara-Kijati külasse, kust nad teisel, s. o. 1863. a. Dshurtshi külasse asunud. Dshurtshi küla olnud enne seda kroonu poolt Wenelastele antud, aga need pole ajumisega korda saanud. Siis antud selle küla magd 1451 desj. eestlastele 80 rewisioni hinge pääle. Iga pere pääle andnud kroonu weel 100 rbl. raha majade ehitamise tarwis ning aasta leiwa, muidugi tagasimaksmise tingimisega. Külas olnud küll wanad, wiletjad tatarlaste onnid, mis aga elamiseks waewalised, sellepärast hakanud eestlased warsti pääle asumise omale uusi majasid korra ja plaani järele wana küla kõrwale ehitama. 15—20 aasta jooksul olnud kõikidel oma ehitatud majad uue koha pääl walmis. Endisest tatarlaste külalt pole praegu enam muud kui ahwarred näha. Asunikudel on praegu hääd, ilusad korralikud kitiwimajad; suurem jagu neist on sees- ja wäljaspoolt walgeks lubjatud ning kitiw-

katustega kaetud. Külast käib wersta pikkune tänav läbi. Istutatud puud annavad külale iseäranis meeldiva näo. Asunikud elavad jõukalt. Pääle kroonu poolt saadud hingemaa peavad nad veel muud maad, mida kroonu käest rendivad. Külas on ka Dshurtschi wallamaja ja üks suur pood. Asunikudel on oma külavalitsus. Kõik asunikud on Ev. = Lutheruse usku ning Neusaj'i õpetaja F. Hoerschmann'i kiriklikul hoolet (tema aadress: чр. Зуя, Тавр., с. Нейзаць), kes aastas 2 korda asunduses jumalateenistust käib pidamas. Iga pühapäew peab köster-koolmeister palvemajas jumalateenistust. Kirik (palvemaja) on kroonu poolt ehitatud, ilus kõrge kivimaja, ilma tornita ning mõlwitud akantega. Kroonu ehitas selle kiriku nendele wenelastele, kes enne pidivad selle küla maa pääle asuma. Kui eestlased siia asunud, kinninud kroonu selle kiriku nendele. Nii ruumikat ja ilusat kirikut teistel asunikudel krimmis ei ole. Kirikus on ka väike orel. Praegune koguduse wanem on Jaan Holzweil. Asunikude kool kannab kiriku-kooli (Церковно-приходское) nime ning peavad teda asunikud ise ülewal. Kooliõpetajaks on Hans Mägi, Suurest-Jaanist, kes Jurjewi seminaris 1891. a. kursuse lõpetanud. Koolilapsi on 40-ne ümber, kes 4 aastat koolis käivad. Koolimaja on kividest ehitatud hoone ning ära trohwitud. Köster-kooliõpetaja palgaks on 400 rubla ja 3 desj. maad; laste päält, kes mujalt külast pärit, võib kooliõpetaja iseäralist maksu võtta. Koolimaja ligikonnas on umbes 100 noort puud istutatud.

2. Kijat Orka küla (Dshurtschi külast 2 wersta eemal). Siin on umbes 80 asunikku, niisama kroonu hingemaade pääl. Neil on oma külavalitsus, aga kiriku ja kooli asjus seisawad

nad Dshurtshi külaga iseeneSte wahel mahatehtud lepingu järele ühenduses. Muude olude poolest on siin kõik niisama, nagu Dshurtshisgi.

3. Sörth-Karaktshora, Aleksandrowka wallas, Kurman-Kemeltshi jaamast 23 w. õhtu pool; kirjad käiwad Айбары kaudu. Gestlased asusiwad siia aastal 1864. Asujaid on 14 peret ehk umbes 80 hinge. Asujad on Gestimaalt, Kuusalu kihelkonnast, Kolga wallast, Sumida, Leefi ja Riio-Abla küladest pärit, kust nad ristipäewal 1862. a. ühes naabri kihelkondadest Madisest ja Umblast olewate suguwendade ja õdedega wälja rändasiwad — kõiki kokku oli umbes 500 hinge. Pääle 10-ne nädalise teekäigu jala ja hobustega — Wiitebski, Mohilewi ja Riiewi kaudu — jõudsiwad nad Krimmi, Biurlüki külasse, Alma jõe äärde. Siin aitas kohaline mõisnik Bjelowodski asujaid mitmel wiisil. 2—3 nädalise puhkamise järele läksiwad nad siit edasi Simferopoli linna, kus nad kroonu kasarmutesse elama pandi. Arwata kolmas osa asujatest suriwad teel ja Krimmi jõudes esimehel aastal wiletsa toidu, kliima muudatuse ja reisi raskuste tagajärjel ära. Simferopolist kolisiwad asujad 1863. a. Sapuntshi külasse, Peretopi maa-konda, mõisniku maa pääle, kust nad aga 1864. a. Sörth-Karaktshorasse kroonu poolt antud hinge-maade pääle asusiwad. Esialgul anti 24 desf. rewisjoni-hinge pääle. Müüd on rewisjoni-hingede wähenemise tõttu iga hinge kohta 30 desf. Asujatele laenas kroonu asumiseks 100 rubla raha ja kahel esimehel aastal wilja. Asujatel on oma külawalitsus. Usu poolest on asujad kõik Ew.-Lutheruse usku ning Meusaj'i Saksa õpetaja Hoerschelmanni kiriklikul hoolel. Abiõpetaja Allas elab Dshelali asunduses (Джелалъ, чр. Евпаторію). Paltwemaja ehitati 1873. aastal kivist; 1894. aastal on

temale väikene tornikene juurde ehitatud. 1887. aastal ehitas küla omal kulul koolimaja. Koolilapsi on umbes 20; kooliõpetajat praegu ei ole. Asunikfude eluhooned on kivist, kaunis ruumikad, kivistustega ja laudpõrandatega. Ka muud hooned — aidad, laudad ja tallid — on kivist ehitatud. Kõik maa on põlluks küntud, heinamaad ei ole. Põllumaa on hää; kui korralikult vihma tuleks, ei oleks ialgi italdust. Põld kannab vilja ilma rammutamata. Vilja teeb igaiüks nii palju, kui jõud kannab, mõni kuni 100 desf.; kui oma hingemaa ei ulata, siis renditakse. Põllutöö juurde tarvitatakse mitmesuguseid masinaid. Rekmisel peremehel on umbes 1000 rubla eest põllutööriistaid. Seeloomi on pere kohta 8—14, sarveloomi 3—6, lambaid 10—40. 1889. aastast saadik on asunduses raamatukogu, umbes 500 raamatuga. Asunduses on ka sega-laulukoor ning mängukoor, kellede kaastegewusel mõni kontsert ja näitemäng toime on pandud.

4. *K i t a i* Cesti asundus, umbes 20 hinge, elab rendi-maa pääl. Kiriku ja kooli asjus on nad Sõrth-Karaktshoraga ühenduses.

5. *K o n t s h i = S h a w a* Cesti asundus, umbes 30 peret, on kroonu hingemaa pääl. Asunud on nad jelsamal ajal kui teised eespool nimetatud asundused.

6. *B o s = K o s* Cesti asundusel on palvemaja ja kool Kontshi-Shawa külaga ühes koos. Bos-Kos on asunikujid umbes 15 peret; kõik rentnikud.

b. Simferopoli maakonnas.

7. *В е р е г о в о ј е*, чер. г. Бахчисарай, Тавр. г., Булганакской вол., on 1861. aastal

afunud. Afunikufid on praegu 175 hinge (84 m., 91 n.); nad on Tallinna kubermangust, mitmest kihelkonnast pärit. Afujad rändasivad siia Peterburi kaudu, kus neil paberite muretsemisega hulk aega ära kulus, mis aja sees mitmed harjumata elu ja kliima tagajärjel igawesele hingemaale läksivad. Siit läts teekond raudteed mööda funi Twerini, kus Wolga laenetele astuti. Wolga päält mindi Doni jõkke, ning seda ja Afowi ning Musta merd mööda saadi wiimati Feodosia linna. Siit rändasivad afunikud maad mööda Krimmi läänepoolsele rannale, kus neile praegune asukoht kroonu maa pääl tätte näidati. Siin oliwad enne tatarlased elanud, millest nende mullaonnid tunnistust andsivad. Afunikudel on oma külawalitsus, aga wallawalitsus on neil sakslastega ühine. Kõik afunikud on Ew.-Lutheruse usku ning Neufay'i õpetaja kiriklikul hoolet, kes 2 korda aastas afunduses käib. Afunduses on koolimaja, mida ühtlasi ka palwemajaks tarwitatakse. Kooliõpetajaks on Gustav Läänebach, Rakwerest pärit, aga Tallinnas hariduse jaanud. Koolilapsi on 30-ne ümber. Koolimaja ehitati 1878. aastal, milleks Abikasja käest 400 rubla laenati ning 100 rubla kingituselt saadi; On kivist hoone, katuskiwi katusega ning walgeks lubjatud. Kooli peab küla ülewal. Afunikude eluhooned on kividest ehitatud, katuskiwidega kaetud ning laud- ehk sawi-põrandatega; muud hooned on osalt kivist, osalt plonnidest, katuskiwidega ehk hõlgedega kaetud. Kõik maa on põllu all; heinamaad ei ole. Ka see maa, mis seisma jäetakse, ei kanna kaks aastat kõlbulist heina, waid ainult burjani ehk barlakki, mis loomade toiduks hädapärast kõlbab. Kõige rohkem külwatakse talwennisu; suwewiljadest külwatakse otre ja kaeru ühe wõrra, aga talwerukkid külwatakse wähe. Maa-

pind on osalt savine, osalt kruusane; maa küntakse 1—3 rauaga pöör-atradega, mida 3—5 paari hãrgi ehk hobuseid weavad. Ajunikkude warandusline olek on sagedate ikalduste tagajãrjel kehwapoolne. Ajundus on küll Mustamere kaldal, aga kalasaak on väikene; jupeluskoht on hää. Lähem raudtee- ja postijaam on Bahthhisarais, asundusest 25 wersta, wallawalitsus Bulganafis, asundusest 14 wersta, kust ka ajalehed ja lihtkirjad asundusesse toodakse. Praegu loewad ajunikud siin 8 ekj. ajalehte. Asunduses on praegu 28 perekonda, kelle käes 1100 desj. hingemaad pidada, päãle selle rendiwad nad weel ligidal olewa mõisa käest 1000 desj. Beregowoje endine nimi on Samruk.

8. *Tarhan*, 22 wersta Simjeropoliist, kirjajad käiwad Simjeropoli kaudu, on umbes 1863. aastal asunud. Ajunikkusid on umbes 150 hinge. Ajunikud on Jãrwamaalt, Ambla, Madise, Jaani ja Koeru kihelkondadest pärit ja suuremalt jaolt Maltsweti ususegaduse tagajãrjel kodumaalt wãlja rãnnanud. Kroonu poolt antud lagendit ei olnud neile meele jãrele, mille pãrast nad selle maha jãtsiwad ning ennast Simjeropoli linna alla üles andsiwad. Linna ligikomas hakkasiwad nad mõisnikkude maade pããl põlluharimise tööle, esiti kümnest, hiljemini raha renti makstes. Mõne hää aasta pãrast tahtsiwad nad kroonu käest maad tagasi jaada, mida nad ära oliwad põlanud, aga jeda ei antud enam, sest et sinna juba teised ajuma hakkasiwad. Kui ajunikud ajajooksul raha kogunud oliwad, siis ostsiwad nad 1879. aastal Tarhani mõisa, 2470 desj. suur, ühe Tatari wõrsti käest 43,000 rubla eest ära. Mõnda tuleb siis õiguise jãrele Tarhani asunduse algamist 1879. aastast lugeda. 20,300 rubla oli Hersoni põllupangas maa pããl mõlga. See mõlg jãi ka niid weel

maa pääle. Suurema jao ostuhinda makšivad asunikud 3 aasta jookšul ära. 1883. aastal panivad asunikud oma maa teišt forda 20,000 rubla eest pandiks, et selle summaga neid eestlasi aidata, kes Runtaugani mõijat ostšivad. See ostmine läks pärast õnnetult nurja. Suure hädaga saidvad tarhanlased omast rahast 18,000 rubla tagasi. Umbes 10 aasta jookšul pärast seda on asunikud kindla elukorra kätte saanud. Kirikliffudes asjades on Tarhan Simferopoli Saksa kogudusega ühendatud. Asunikud käivad iga kuu üks kord Saksa kirikus Eesti jumalateenistujele. Õpetajaks on Neusaž'i Saksa õpetaja, kelle palgaks iga laualkäija hing ühe rubla annab. Asunduses on kirikukool, mida asunikud 1882. aastal omal jõuul asutasivad. Koolimajaks ehitati endine mõisa maja ümber. Kooliõpetajaks tuli 1899. a. A. Jr. Kaudkepp'i järele Tšilikas, kes 350 rubla raha ning 10 tšetverti wilja palgaks saab, pääle selle on tema käes weel 4 desj. maad tarwitada. Asunduse kirja-toimetus ning köstriamet on ka tema hoolet. Asunikud elawad jõukalt, mitmel peremehel on umbes 150 desj. frunt suur.

d. Eupatoria maakonnas.

9. Kurulu-Kiptšhaki ning teiste järgmiste kolme asunduste asunikud elawad rendimaa pääl. Kurulu-Kiptšhak on umbes 1890. a. asunud. Asunikkusid on umbes 20 peret.

10. Kaban-Aktatšhi asunduse üle on niisamasugused jõnumid.

11. Bolatšhi on 1895. aastal asunud, niisama ka

12. Bos=oglu. Nimetatud neljal asundusel ei ole kindlat kooli forda. Lapsi õpetawad enam-teadwad inimesed.

Gesti asundused Kesk-Aasias.

1. Petrowski küla, Nowo-Tscherkasjki wallas, Atmolinski maakonnas, kirjad Акмолы linna kaudu. Petrowski küla on Tshimi jõe kaldal. Lõuna pool küla all on väike järv, umbes 20 füllda lai ning 300 füllda pikk. Järwe äär tarwitatakse keeduwilja aiamaaks. Teisel pool järwe kuni Tshimi jõeni on 700 füllda lai ning 4 wersta pikk maariba, mida heinamaaks tarwitatakse. Selles luha jaos on mitukümmend väikest järwekest, milledes igas ühes kalad elutsewad. Kolmelt poolt on küla kivistüingastest mägedest sisse piiratud, nende taga on mitu wersta jalpeetri maad, mida karjamaaks tarwitatakse. Päril pöld, mis kestmise häädujega, on 5—8 wersta külast põhja pool. Tihti tehtakse siin ühe künni pääle 2—3 korda wilja, s. o. külwatakse endise wilja kõrre pääle ning äestatakse sisse. Külwatakse kõige rohkem nisu, oma tarwis ka kaera, otra ja herneest, aga rukis ei kaswa. Atmolinski linna on siit 90 wersta. Praegune wilja hind on 45 kopikat nisu puud. Mets on 60 wersta kaugel. Mhujad tuliwad siia 1895—1898. aasta jooksul; neid on praegu 310 hinge. Suurem jagu asunikudest on Wõrumaalt pärit, siis Samara kubermanguit, Ufast ja Krimmist. Kõige esimesed asujad tuliwad siia 1895. aasta suwel ning saidwad kroonu poolt asumiseks laenuks 12—20 puuda wiljaseemet ja kuni 100 rubla raha pere pääle. Kogukonna maksud pidi asunik kohe tasuma, aga maa renti 3 aasta eest ei nõuta, 3 järgmise aasta eest tuleb pool renti maksta, ning selle järele 7-daft aastast pääle kõik rent. Mhunikkudel on oma külawalitsus, mis wallawalitjuse alla käib. Üks perekond asujaid on Greeka-diget

usk, teised kõik on Ev.-Lutheruse usulised. Õpetaja N. Blumberg käib Dmskist iga aasta augusti kuul üks kord asunduses kiriku asju toimetamas. Koguduse vanemaks on K. Tember. Kirikut ega palvemaja ei ole. H. Pifang peab igal pühapäeval omas majas jumalateenistust ning täidab ka muud köstri ja koolmeistri kohused. Kooli peab H. Pifang ühes üüritud majas. Nimetatud H. Pifang on üks vanematest asunikudest, Samara kubermangust, Nowoufeni maakonnast siia rännanud. Koolilapsi praegu 32. Kooli ülewalpidamise eest kannawad laste vanemad hoolt. Eluhooned ja muud ehitused on plonnidest tehtud. Asunikude warandusline olek on keskmine.

2. Tsinewski Wene külas, Mihailowski wallas, Ufmolinski maakonnas on umbes 80 eestlast asumas. Nad asusiwad siia Wörumaalt 1898. aastal walitsuse lubaga ühijale maale elama, aga hiljem saadeti siia veel 500 hinge wenelasi juurde. Asunikud on kõik Ev.-Lutheruse usku, aga kooli ega palvemaja ei ole.

3. Mihailowski Wene külasje asus 1896. aastal umbes 120 eestlast. Et nad üksikute perekondade kaupa tuliwad, siis liideti nad Wene küla külge. Umbes neljandik asujatest on Greeka-õiget usku.

4. Nowo = Jegorowski Wene külasje asus 1896. aastal umbes 110 eestlast; pea pooled asujatest on Greeka-õiget usku. Köikide nende asunduste waranduslised ja muud teated on sarnased.

5. Sahwitski jõe äärde, 27 wersta Ufmolinskiist, on 200 meeste hinge jaoks maa wälja mõõdetud, kuhu ainult eestlased asendatakse. 1900. a. kewadel antakse maa asunikele kätte. Siis antakse ka asumise abiraha ning wiljaseeme ja efimeje aasta moon laenuks.

Gesti asundused Siberis.

1. Верхняя Буланка (Ермаковской вол., чер. Минусинскъ, Енисейской губ.) asundus Ida-Siberis on praegusel kohal 1861. a. saadit, eht küll täielit walitsus nii ilmalikus, kui ka kiriklikus olus ja korras alles 1863. a. algas. Asunikfusid on praegu umbes 900 hinge, nendest 554 meeste ning 332 naeste hinge; meeste seas on 26 päris talupoega, 94 wangina saadetud asunikfude poega — teised on kõik sumiriivil saadetud asunikud. Endine Moskwa kindral-superintendent Kossmann, kes sel ajal Irkutski õpetaja oli, on asunduse seadmise juures päätegelane olnud. Tema hoole ja agaruse tõttu saiwad siia Ew.-Lutheri usulised kokku kogutud, kirikliku hoole ja järelewaatamise alla seatud. Kiriku ja kooli peab abikasja ülewal, asunikud ise peawad mõlematest wähe lugu. Waimulik tuimus peab pea kõiki asunikfusid kammitas, nõnda, et paremuslele püüdmist wähe leidub. Kõlas on oma kohtumaja ja külawalitsus, mis Wene Jermakowi wallawalitsuse järelewaatamisel oma asju toimetawad. Ajujad on kõik Ew.-Lutheruse usku. Palwe- ja koolimaja on ühe katuse all. Palwe-saali mahub umbes 200 inimest, klassituppa 40 last. Õpetaja N. Bujch, rahwuse poolest lätlane, elab 6 wersta eemal olewas Läti asunduses ning käib mõne päha tagant asunduses jutlust ette lugemas, ning muid kirikliku toimetusi talitamas, mida kõster-koolmeister õiendada ei saa; Läti asunduse nimi on Нижняя Буланка. Kirikuwanemaks on praegu üks saadetutest Wold. Engelbrecht. Palwe-saal, kui ka terve maja on lagunemisel, aga teegi ei näe ega kuule seda. Kõster-koolmeister R. Mühlbach, Kuuda seminari kaswandik, on siin

juba 20 aastat ametis. Kooliealisi lapsi oli viimajel aastal 98 (46 pois- ning 52 tütarlast), aga koolis- käimine on wilets; umbes kolmas jagu puudus koguni koolist, teised kaaskolmandikku „jõlkufiwad“ kooli. Kõster-koolmeisteri palk tuleb abikasjast. Et tema elu üffik ja armetu on, seda wõib igaüks arwata, aga ka tulewikus ei ole midagi trööstiwat: wanadus kipub kallale, tööjõud lõpeb — ning kuis saawad tema wiimsed päewad olema, ehk peab sanditepi kätte wõtma?

2. Werhne-Suetuf, adreß nagu Bulankasjegi, on 1848. aastal asunud. Asunikka on praegu: talupoegi ja saadetute lapsi 280 meeste ning 236 naeste hinge, kokku 516; saadetuid 209 meeste ning 36 naeste hinge — kõik kokku 761. Asujaid on siin kõigelt Wenemaalt, iseäranis aga Gesti-, Liivi-, Ingeri- ja Soomemaalt, sest asundus on wangide asundus. Esimene asuja oli Jüri Kuldem, Põltsamaalt pärit, esiti Tobolskisje saade- tud, säält walitsuse lubaga wabatahtlikult wälja rännanud, kuni ta wiimaks Suetufi jõe ääres omale jäädawa elu-aseme leidis. Hakatuses oli asundus kõigile Gw.-Lutheruse usku wangidele, rahwuse pääle waatamata, aga juba 1858. aastal lahkusiwad lätlased wabatahtlikult ja asutasiwad Rebeschi orgu, Bulanka jõe äärde, Mifhnaja Bulanka. Irkutski diwisioni õpetaja Kossmanni juhatusel ja nõuul asutati 1861. a. Gesti asundus Werhnaja Bulanka, kuna täieline lahutus 1863. aastal tuli. Müüd jäi Werhne-Suetuf täieliseks Soome asun- duseks, kus Soome senati poolt palgatud õpetaja ja kõster waimulikku elu juhatasiwad. Et aga arwata 10 aastat tagasi Soomemaalt enam wangisid fiia ei saadeta ja palju saadetuid kohale elama ei asunud, waid fullakaewandustes ja mujal ümber- kaudu õnnetut otja leidsiwad, jellepärast on ka

põlluharijad eestlased siin omale koha leidnud ning Werhne-Suetuki Cesti-Sooime asunduseks muutnud. Praegu on külas 99 Cesti, 32 Soome, 8 Ingeri, 4 Läti ja 1 Saksa (Wõru linnast pärit) majaanikku, kokku 144 maja. 1892. aastal 12. juulil lahutatiwad endid suurem hulk eestlasi isekoguduseks, kuna mõned eestlased, lätlased ja sakslane Soomekogudusesse jäiwad. Munitud on oma küla-walitsus. Minult 2 perekonda on Greeka-õiget usku, teised on kõik Ew.-Lutheruse usku. Ew.-Lutheruse usulistel on puust kirikunäoline palvemaja, mis katehet P. E. Lindholmi hoolet wabatahtlikkude annetega ehitati, 1888. aastal walmis sai ja sisse õnnistati. Enne oli abikasja ehitatud palvemaja, mis aga 1878. aastal ära põles. Cesti koguduse õpetajaks on N. Busch, kes Nišnaja Bulanka asunduses elab; soomlastele käib õpetaja Dmski linnast. Cesti koguduse wanemaks on praegu Adam Walbet. Kõstriks ja katehediks on Jüri Wehm, kes Rakwere freiskoolis hariduse saanud ning Tallinnas õpetaja abilijeks ette walmistatud. Kooli sõna täies mõttes ei ole, waid leeri ettewalmistamise asutus. Õpetusel oli jellel aastal 57 last (32 p., 25 t.). Koolimaja ühes kõstri elumajaga on kahelordne ruumikas chitus; praeguse kõstri hooletandmisel, abikasja abil ning koguduse kaastegewusel sai see maja 1895. a. ehitatud. Kõstri palga maksab abikasja, kus ka kõik muu talitus kohalise kõstri hooletks jääb. Kogudus ei ole seni veel mingit kohust kanda wõtnud, mis aga tehtakse ehk tehtud on, see on wabatahtlik kaasaitamine. Külal on 18½ desj. aiamaad, igal perel 15×40 ruutsülda, kus kõiki harilikkujsid feeduwiljasid kaswatatakse; heina saab küla oma heinamaade päält umbes 75,000 puunda. Külal on üleüldse 11,437 desj. 834 ruutsülda kõlblikku maad, 559 desj. 2279.

ruutsülba kõlbmata maad, 848 desj. kõlblikku ning 9 desj. kõlbmata metsa. Põllu alla on seni kõigest 1205 desj. tehtud. Hobuseid on igal peremehel 2—3, sarvloomi 4—5, lambaid 6—10; need armud olgu asunikfude majanduslise jõuu tähendajad. Üleüldine warandusline seisuford on keskmine, mõiks aga parem olla, kui rohkem hoolt oleks. Igal mehe hingel on aastas umbes 7 rubla makssta — jääb on siis kõik maksud.

3. Karbitskis, (Канского Округа, Рыбинской вол.) on 12 perekonda eestlasti; nende koguduse wanem on Peter Bening; õpetaja käib Bulankast.

4. O m i a j u n d u s, Tobolski kubermangus, Tjukali maakonnas, Lotti wallas, 120 wersta Dmski linnast, Omi jõe ääres, Shadrina raudteejaam seisab asunduse maa pääl; adress: Шадринская Зап., Сиб. ж. д. — Eestlasti elab kahes külas: Tallinnas ja Kowaljewas. 1861. aastal on õpetaja E. Johansson (praegu Tweris) siia kõik Ew.-Lutheruse uju sunniajunikud kokku kogunud, aga 1871. aastast jaadik algavad koguduse kirikuraamatud. Eestlasti on siin umbes 200 peret ehk 800 hinge. Asundusel on üle nelja küla (eestlased, lätlased, sakslased — Wolga äärest saadetud — ja soomlased) üks külawalitsus. Asunikud on pääle paari perekonna Ew.-Lutheruse usku. Õpetaja N. Blumberg käib 6 korda aastas Dmski linnast. Üleüldine palwemaja kõikidele on Läti külas „Kiia“. Kõster-kooliõpetaja Georg Luiga, Kanapääst pärit, saab abikasjast palga. Koolis õpiwad umbes 80 last; koolimaja on kitsas, muidu forrapäraline. Asunikfude eluhooned on kasepalkidest ehitatud ning mätastega kaetud; kõrwalisi hooneid pääle aida palju ei ole. Rahwas elab põlluharimisest ja tarjakaawatamisest: põldu, metsa, heina- ja tarja-

maad on küllalt. Warandusline olet on kehwa-
poolne, weel wiletsam aga waimlif elu.

5. Kõshkows, sellesjamas maakonnas,
on umbes 500 Gesti asunikku.

6. Priitahlikult on wiimajel ajal palju Gesti
asunikfusid Siberisse asunud, selledest äga teateid
saadud pole; olgu siin ainult paar nimetatud:
1895. ja 1896. a. asusiwad Solotaja Niwa
ja Drawa küla, esimene on Kalatshiki, teine
Karatshi raudtee jaama ligidal. Õpetaja N. Blum-
berg Dmskist käib kummagis asunduses ühe korra
aastas kiriklikfusid talitusi toimetamas. Kooli ega
palmemaja weel ei ole. Ka Tomski kubermangus,
Barnauli maakonnas, on Gesti uuemaid asundusi.

